

ISSN 2233 - 2068   leto 3, št. 2, junij 2011

LIT ER ARNO JE ZIK OSLOVNA REVIJA

ŠTUDENTI IN ŠTUDENTOV FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZE V MARIBORU, ODDELEK ZA SLOVANSKE JZIKS IN KULČNOSTI

Letnik 2, številka 3 (junij 2011)

Izdajatelj: Študentke in študenti
Filozofske fakultete Univerze v Mariboru,
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

Koroška cesta 160, 2000 Maribor
Telefon: +386 (0)2 22 93 840 **Telefaks:** +386 (0)2 22 93 625
E-pošta: literarno.jezikoslovna.revija@gmail.com
Spletna stran: <http://student.ff.uni-mb.si/literarna-revija/>

Glavna in odgovorna urednica:

Nina Ditmajer (*poezija*)

Glavna urednica:

Tonja Jelen (*poezija, dramatika*)

Področna urednika:

Denis Škofič (*proza, kritika*), David Kunstek Kneževič (*jezikoslovje*)

Lektorici: Nina Ditmajer in Tonja Jelen

Oblikovalka naslovnice: Maja Žigart

Grafični oblikovalec: David Kunstek Kneževič

Oblikovalec spletne strani: David Kunstek Kneževič

Fotografija na naslovnici: Nina Ditmajer

ISSN 2232-2671

Naklada: 150 izvodov

Tisk: DEMAT d. o. o.

Vse pravice pridržane! Brez ustreznega pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno nobenega dela ali celote te revije na kakršenkoli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (*fotokopiranje*) kot na elektronske (*snemanje ali prepisovanje na katerikoli pomnilniški medij*).

VSEBINA

UVODNIK

izr. prof. dr. Darja Pavlič: Koliko jezika prenesete, bo liter preveč?..... 5

POEZIJA

Veronika Šoster.....6

Nikita Holc.....8

Tonja Jelen.....9

Nina Ditmajer.....10

PROZA

Gregor Lozar, Iz potepuške kronike.....12

Anja Malenšek, Mačka ali žena.....14

KRITIKE, RAZPRAVE

Nina Prešern: Milena Mohorič - skoraj pozabljeno pero 20. stoletja.....18

Nina Ditmajer: Tranzicijski junaki (Gregor Lozar, Spačene).....25

Denis Škofič: Šov resničnosti (Aljoša Harlamov, Bildungsroman).....27

*Ana Jasmina Oseban: Cak! In konec
(Matej Krajnc, Requiem za gospo Goršičevo)*.....29

O JEZIKU

*Nina Ditmajer, Danijel Škafar: Glagoli v Brižinskih spomenikih
(Študentska lingvistična konferenca v Beogradu)*.....31

David Kunstek Kneževič: Jože Skaza, Slovenska slovnica.....36

*Kristina Monek: Slovenska rejč na tihinskem
(v sodelovanju s časopisom Porabje)*.....42

SEMINARSKÉ NALOGE

Mateja Čuk: Doris Lessing: Zlata beležnica (Svetovna književnost).....43

Mateja Čuk: Uganke (Besedotvorje s frazeologijo).....49

*Tonja Jelen: Gregor Strniša: Žabe ali prilika o ubogem in bogatem Lazarju
(Slovenska književnost IV)*.....53

DOGODKI

Mojca Marič: Ekскурzija v Makedonijo.....61

Klavdija Hozjan: Izlet med poslednje Slovence v Porabje.....62

PREVODI

Aleksandra Koleczek: Kreslin (poljski prevod).....64

*Nina Ditmajer, Tonja Jelen:
Czesław Miłosz - Traktat poetycki - Wstęp (poljski prevod)*.....67

*Mateja Čuk: ЃОРЃИ КРСТЕВСКИ: ПОСИЛНИ ОД СЕ
(makedonski prevod)*.....69

Koliko jezika prenesete, bo liter preveč?

Vabilo, naj napišem nekaj uvodnih besed za številko revije, ki jo izdajajo prizadevni študentke in študenti Oddelka za slovanske jezike in književnosti mariborske FF, je v moj elektronski predal priletelo skoraj sočasno s prošnjo bivše študentke, naj ji svetujem, kako osnovnošolcem razložiti metaforo. Odgovorila sem ji, naj začne z vsakdanjimi primeri, kot je »noga mize«, in z njimi utemelji trditev, da metafore odkrivajo oz. ustvarjajo podobnost.

»Liter jezika« bi bil lahko naslednji, bolj neobičajen primer, saj vzbuja zanimive asociacije. Bi osnovnošolci pomislili na vodo in znano trditev, da brez jezika (vsaj kot narod) ne moremo preživeti? Bi se vprašali, kako bi bilo, če bi morali naokrog prenašati stvari, da bi se lahko sporazumeli? Morda pa bi celo najmlajši, ki jim ni neznana fraza »en liter belega« (o, izgubljena nedolžnost!), jezik prej kot z vodo povezali z vinom in njegovo opojnostjo. Od tod, se mi zdi, ni prav daleč do premisleka, kaj jezik počne z nami (kar pa ne pomeni, da si ni treba več postavljati bolj očitnega vprašanja, namreč, kaj počnemo mi z jezikom: ga ljubimo, negujemo, celo častimo? Morda sovražimo, zamenjamo, zlorablamo? Smo nekje v zlati sredini ali brez odnosa?).

Ne samo teoretiki, tudi pesniki ugotavljajo, da nam jezik vsiljuje svoje strukture, gospodari z nami in ne mi z njim. »Nemogoče je povedati natančno svojo misel!« je v *Ljubezenskem spevu J. Alfreda Prufrocka* zapisal Nobelov nagrajenec T. S. Eliot pred skoraj stotimi leti. Predstavljam si, da bi lahko ta verz mlade pesnice in pesnike spodbudil, naj ne odkrivajo tople vode, ampak stopijo na ramena svojih pesniških očetov in mam – naj ne spregledajo tradicije, ampak svoj lastni talent razvijejo v dialogu z njo.

Naj za konec na vprašanje, kako se uveljaviti kot pesnik, odgovorim z besedami pesniškega prijatelja, ki ne bo zameril, če zapišem njegov nasvet: Priključi se že uveljavljeni skupini ali ustvari svojo. Ezra Pound bi dodal, da so za literarno šolo potrebni dva ali trije, ki mislijo podobno.

izr. prof. dr. Darja Pavlič

Šestsekundna vojna

Za zajtrk lahko goltamo antraks,
brbončice stavkajo že od 8. januarja,
ker ne prenesejo več vsega, kar požremo.
Christina Taylor Green je heroj,
pomnimo jo!
Christina Taylor Green, oprosti nam za
demokracijo!
od blizu je sistem kaos od blizu je metek črna pika
od blizu je smrt le odhod od blizu smo to res mi
Jočem,
Arizona je povsod.

Per astra in asperam

Raztrgaj se.
Vratno arterijo dihalni epitel vidni živec maternični vrat
da boš res lahko v vseh trgovinah hkrati da ne bo slučajno zletela
pomladna razprodaja mimo tebe
potem si mrtev to je najhujši zločin proti državni ekonomiji sploh!

Razcefraj se.
Brezskrbno stopi pod tuš v garderobi racionalno pusti
obleko zlate zobe nohte lase kožo
kar je pač ostalo od tebe in ob koncu se pometi s tal vse za nov svetovni red!

Razstrelji se.
Možgane s svojim 96. metkom razpacaj po celi prekleti knjižnici
na Columbine si, pankrt
bodi družbeno koristen in izniči vse bombe ki smo jih zmetali to popoldne!

Človek, si kot teorija strun,
preveč abstrakten, da bi te lahko kdo res dojel.

IZVIR ČLOVEKA

Kot izgubljeni jastreb ti nosim zrnje na grob
 da bi raslo, raslo in dihalo ker ti si kar nehal
 ne moreš vendar kar nehati to se ne dela
 in kdo še rabi vence in spomenike in napise
 saj ni važno
 lovim ribe in vsaka je drugačna
 okus imajo po obupu in malo po morali
 solze shranjujem v hermetično zaprte posode
 ta je številka 38
 tuširaj se vsake tri dni pravijo
 zmanjkalo bo pitne vode
 pa saj ni važno
 morska je tista brez katere nisi znal
 oči izključvam vsakemu ki ti prižge svečko
 ker kdo še rabi to ceneno plastiko
 in ne rabim teh luči, ponoči prav dobro vidim
 samo slišim malo slabše ker je nemogoče preglasiti tvoj zadnji objem
 čeprav sem ga samo sanjala kot kak otrok
 to se vendar ne dela
 če vržeš kamen nekemu v hrbet te bo jutri zadel v glavo
 vsak kreten ve, da se prostor in čas ukrivljata.

Nasmeh številka 5

Ljubil te bom večno do leta 2083.

Potem naju bo zalilo Sonce in bova kar tako tavalava tavalava levodesno med supernovami skupaj z DDTjem
 in bio jabolki iz Mercatorja Al Gore bo namesto mandata okopaval toplo gredo
 verjetno bo CO2 njegove ekomanijake po kosih odnesel na en tak čisto osemnajsti planet
 kjer bodo domorodci ogorčeno kričali O poglej si prosim lepo ta ogaben material
 takoj moramo začeti z reciklažo
 Ljubil te bom večno do leta 2083.

Veronika Šoster

Raztapači

Odtis kozarca,
vžrt že kakšnih teden dni.
Zatohel vonj utrujenih ljudi.
Sprani kozarci, na robu se pozna šminka.
Pogum libidu za njih:
raztapače!
Preseljena modrina.
Iz oči, pod oči.
Guba smeha razmazana,
pri očeh znana.
Vse kar diši, je skrivnostna mor
tistih, ki dihajo pretežko,
ki gledajo opite ljubice,
ki stiskajo svoje razpokane ustnice.

DVAJSET OKEN

Dvajset oken rišem v beton.
Za vsakim oknom je obris,
med njimi odmeva hladen ton.

Nikoli ne bodo vedeli, kdo na sosednjem oknu spi,
nikoli ne bodo vedeli,
če lahko sposodijo si sladkor ali kri,
ko tatovi praznili jim bodo dom, jim sosed vrata pridrži.

Na pisanih zavesah se jim pogača hladi,
iz naslednjega je le tišina s podporo žaluzij.
Iz levega okna se nekaj kadi,
spet v drugi rdeča luč trpi.

Pa vendar so vsi skupaj.
Na dvajsetih oknih v betonu.
Pa vendar ne poznajo roke, nasmeha ali zgodbe na mojem balkonu.

Nikita Holc

Haikuja

En zlog več

Leskova šiba
divja po zbitem životu –
prevzgoja srca.

Brez barve

Duša je prazna –
breztelesno okušanje
mrzlega sveta.

Izpuhtenje medene sredice

Oblaki – polni izžetih sanj in lebdenja,
napolnjeni so z muko, grenkobo, težkimi spoznanji.

Mrak lega na vesele misli,
speče, jasno jutro ni več čisto.

Nažre se čez dan
grozovitih reči.
Neživost, mrzkost, trdota,
ne izpere jih rosa,
ne požre jih noč.

Te razjede, te vbokline, te rane,
mirno rezanje, čiščenje, razkuževanje ...

Diši, a prah se useda in pada na zemljo.

Tonja Jelen

CREME BRULEE

Vsako noč sežem z roko v hlačke.
Vem, da bo takrat prišel.
Odgrnil bo zaveso mojega obraza
medtem ko bom jaz usločena ležala na postelji.
Priprl bo vrata mojih trepalnic
medtem ko se bodo moje napete prsi lahno dvigovale.
Neslišne korake bo položil na moja usta
medtem ko jih bodo močili moji prsti.
S svojim žejnim pogledom bo slekel mojo prozorno srajco
medtem ko bodo moji nohti drseli po koprenasti koži.
Njegova vroča sapa bo položila lotusov cvet med moja stegna
medtem ko bodo moji pritajeni vzdihni napolnili sobo z vonjem Creme brulee-ja.

TRI LOBANJE

Stopim v temno sobo, kjer mi nekdo v trenutku napolni usta z žganjem
(sliši se žvenketanje kozarcev).
S prsti tipam po prostoru - v trenutku mi jih nekdo odstrelje z le enim strelom
(sliši se žvenketanje nabojev).
Še naprej se prebijam skozi prostor - sledim vonju po segnitem truplu.
V trenutku mi nekdo napolni nosnici s papirjem
(sliši se žvenketanje žetonov).
Oči so se mi privadile teme - v kotu sobe sedi Max Beckmann in igra poker s tremi lobanjami
(sam si iztaknem obe očesi).

OAZA

Ležim pod odejo.
Slutim bližajoči se vihar.
Iz vetrne oaze bodo pridirjali kameleoni.
Spreminjajoč barvo mojega telesa
bodo v njem iskali sonca,
da bi dobili krila.
Nato se bodo zabubili na mojih laseh,
v katere je ovito moje presihajoče srce.
Vetrna oaza čaka.
A njih več ne bo nazaj.
Moje puščavsko telo jih bo posrkalo vase.
Željno novih barv jih bo pogoltnilo v vlažno globino mojega popka.
Nenasitno jih bodo požirale vse pore mojega telesa,
dokler se ne bodo zamašile
in povzročile peščeni vihar pod mojo odejo.

Nina Ditmajer

Iz potepuške kronike

*nos recipimus monachum cum rasa corona
et si venerit presbiter cum sua matrona*

(statuti reda vagantov; carmina burana)

Naenkrat so se začela tresti tla. Urejena travnata pokrajina, v katero so se iz gričev zajedali gozdovi, se je stresala v krčih sodnega dne. Kjer so se še pred kratkim pasle črede pobegnulih ovac, so iz globine zemlje donele strašne besede mestnih pridigarjev, naj se spokorijo.

Tik preden so začela pokati tla, se je na skalni previs zatekla skupina potepuhov iz brezovih vej, zvezala zasilni križ in ga z nekoliko sreče zabilila v nehvaležna tla. Pod njegovim znamenjem so začeli svojo divjo mašo. Kajti od teh, ki so se pripravljali, da v slavo našega gospoda povzdignejo bokal kislega vina in nekaj kosov plesnivega prepečenca, ni bilo nikogar s posvečenjem. Le verjemite mi. Dobro sem poznal to družbo, ki bi ji v vsakem drugem trenutku rekel malopridna, in ki so jo v takšni sestavi lahko zbrale le ceste naših dni. A naj vam jih predstavim, kajti kar vam bo morebiti v veselje, vam bo lahko tudi v poduk.

Tale, ki bo konec koncev povzdignil kelih in sliši na ime Bogomil, je od boga preklet klerik, ki mu škof na novi maši ni hotel dati posvečenja in se odtlej klati med vasmi in mesti, kjer prodaja lažne odpustke in palce sv. Andreja. Pri maši mu streže lastnik kupe, Herman iz Poludije, neumoren pripovedovalec anekdot

in najslabši pevec sedmih dežel, ki je z obteženo kocko in ojačanim vinom slekel hlače že iz prenekateri riti. Knjigo mu drži pobegla dekla svojega gospoda, Margarita, vojni plen iz mladih let, ki mu je ob večerih pripovedovala zgodbe in rodila tri zapuščene otroke.

Občestvo te maše, tisti trije ki klečijo, kot bi v življenju sploh ne počeli drugega, so vsi po vrsti dobri znanci orožnikov vseh dežel. Debeluh na sredini je bruno iz Vechie, možakar, ki je pijan obležal že v vsaki študentski beznici tega sveta in v prostem času na svojo roko in na ukraden pergament prepisuje iz številnih knjižic svojo "malo sveto knjigo", kot so jo poimenovali njegovi znanci, medtem pa se preživlja s prodajanjem plagiatov častihlepni magistrom in ponarejanjem plemiških oporok, na njegovi levi je sveti Klement, dvorni mečevalec za mali denar, priložnosten vojak in rokomavh, ki je večino svojega življenja preživel po sobanah tujih žensk in ob večerjah njihovih mož, čisto na desni pa je Estragon, zmikavt in lažni padavičar, nosilec zastrupljenega bodala in človek, ki bi še Jakoba opetnajstil za njegovo dediščino.

In ta družčina se je zbrala v imenu svojega gospoda ravno takrat,

ko jih je zahrbtna razpoka ločila od blage vzpetine na drugi strani skalnega previsa: "Spokorite se, kajti konec je bilzu" A niso naši dedje po nemarnem govorili, da so med prekletstvi čudeži doma, kajti ravno ko je Bogomil povzdignil čašo, se je iznad oblakov utrgala glorijska podoba mladih žarkov vzhajajočega sonca: "O gospod, ki si previčen, bodi danes tudi malo milosten. Očka, svet se ruši in padli bomo brezdanjo globoko, če nas ne povzdigne tvoja volja." In v vsej svoji preprostosti niso zmogli drugega, kot starega, gostilniškega pripeva. "Daj nam, o fortuna, nakloni danes malo sreče!"

Gregor Lozar

Mačka ali žena

Odložil sem pero in se zadovoljno naslonil nazaj. Pet gosto popisanih strani se je bleščalo na mizi. To je to. Uspelo mi je. Globoko sem zavzdihnil in se ozrl gor k Tillie. S prekrižanimi sprednjimi tačkami je tičala v pregibu dveh tramov in komaj slišno predla. Vse drugo je bilo tiho.

V prazno, od nekdaj prašno podstrešno sobo sem prihajal samo še z enim razlogom. Ženi sem rekel, da pišem knjigo. Videti je bilo, da ji je vseeno. Mislil sem si, da je sploh ne zanima, zakaj in o čem kar naenkrat pišem, in čemu to počnem prav na zadušnem podstrešju. Prepričal sem jo, naj mi ničesar ne nosi gor, ob dogovorjeni uri za kosilo pa sem se vedno prikazal pri mizi. Moje skrbi so bile odveč. Nič ni komentirala. Le kdaj pa kdaj je dvignila svoj zgaran siv pogled in se prepričala, če mi vsaj hrana še tekne.

Korakal sem po sobi in sijal od napuha. Nisem si mogel pomagati, usta mi je kar samo vleklo narazen. Še nikdar nisem napisal boljšega pisma. O tem sem bil v celoti prepričan. Nikoli v celi petdesetletni natezalnici življenja mi ni uspelo kaj takega. To je labodji spev moje pisemske kariere, ki traja že dobrega pol leta. Ne bi ga bil sposoben napisati še enkrat, gotovo ne. Zajel me je bil namreč dolgo pričakovani navdih čudovitih besed, ki sem jih še sam komaj razumel. Tisto sploh nisem bil jaz. Takoj ko jih je črnilo uokvirilo v stavke, sem bil

spet star, izčrpan sivobrad, nezmožen pesniških sanjarjenj. Kmalu bo konec zagrinjanja v mrak podstrešja. Ne bo me več. Samo poslati moram to pismo, ki bo Isabelle dokončno prepričalo. O tem sploh ne dvomim. Jutri ob prvi zori ga odnesem v mesto. Ona ga dobi čez dva dni, njen odgovor pride torej čez dva, največ tri ... Skupaj ... En teden in ta preklet turoben kraj me ne bo več videl. Samo pismo mora dobiti in sprevidela bo, da sem po duši res umetnik, ki ga že nevarno dolgo išče v meni. In bom odrešen. Daleč stran od tega ogabnega predmestja ogabnega mesta ogabne dežele.

Tillie se je pretegnila in zamijavkala. Pogrešal jo bom. Ona je edina, ki me razume brez razlag in pretvarjanja. Pravzaprav je tudi edina, ki ve, da ... Ah, neumna misel. Samo mačka je. Skočila je na tla in se približala mojim nogam, kot bi mi bila brala misli. Zaprl sem črnilnik, liste pa pustil razprostrte na mizi, da se dodobra posušijo. »Pridi Tillie, greva zdaj k mami,« sem ji zabrundal in se takoj nato zavedel, kako odključano zvenim. Tudi ona me je pogledala, kot bi se mi skisalo. Odprl sem stropno okno. Iz reže je v zatohlo notranjost bušnil osvežilen hlad. Še enkrat sem očetovsko ošinil mizo, si dvignil Tillie v naročje in za sabo dvakrat zaklenil loputo. Saj ne da Tillie ne bi zaupal. A kaj, če bi jo zamikalo polulati se na papir? Na to sva jo včasih namreč

navajala. Potem smo imeli nekaj incidentov s časniki in gledališkimi listi. Takrat sva se odločila za škatlo z apnom. Zdelo se je, da je to tudi živali bolj ustrezalo, ampak pri mački nikoli ne veš.

Spustil sem se po kratkem stopnišču v hodnik in odprl vrata v dnevno sobo. Sedela je na divanu in pletla. Moder klopčič volne, ki ji je ležal ob nogah, je ob vsaki zanki divje trznil. Odložil sem mačko in stopil h knjižni polici. Žena ni dvignila pogleda. Zdelo se je, da me sploh ni opazila. Povešeni ličnici sta ji opletali v ritmu neke pesmi iz mladosti. Poskušal se bom zamotiti s knjigo, sem se odločil. Moram nekako prebiti še ta večer.

S *Trpljenjem mladega Wertherja* sem sedel na divan meter stran od nje. Tedaj me je pogledala. Desetletja trdega dela so ji bila spremenila poteze v zmešnjavo gub in ji tanke lase zategnila v figo. Ustna koticica sta skupaj z ostalim obrazom odpotovala navzdol. Toda oči, čeprav utrujene in stare, so ostale iste. Prebadajoče sive.

Sem jo kdaj ljubil? Nisem se mogel spomniti. Verjetno. Toda vsakdan, ki sva ga zdaj živela, je bolj in bolj temeljil na principu izogibanja. Ne vem, kdaj se je začelo. Očitno sva nekoč spoznala, da se bolje prenašava takrat, ko se nama ni treba prenašati. Ona se je vključila v pletilni in klekljarski klub, začela je divje vrtnariti in peči kupe peciva za revne sosedove otroke.

Jaz pa... Saj vidite. Vdal sem se pijači. Po malem, razumsko. In ženskam. Ne tako po malem. Ne

tako razumsko. Neverjetno, kako so me sprejele. Novinec kletnih beznic. Zdravo meso med zapitimi debeluh. Toda še preden bi zbolel za kronično razuzdanostjo, sem spoznal Izabelo. Iso. Mojo malo Iso. Bila je hčerka neke drage cipe, ki se je vsako leto selila v drugo mesto. Takoj, ko sem jo videl, sem vedel; to je to. Bela koža, temni lasje, in mehke, rjave oči. Mama jo je pripeljala na prvo učno uro v Malin, nekaj med beznico in bordelom v središču mesta. Bilo ji je dvajset in bila je neoskrunjena. Da ne bom preveč zapadel v drugo zgodbo, ki sem jo hotel le omeniti, toda ne morem, ne morem. Ves čas mi je pred očmi. Pustila mi je, da sem se ji približal. Tega, da sva tujca umazanije in razvrata, sva se zavedla takoj, ko sva se zagledala. Starost, položaj, situacija, vse to je še bolj podžgalo najine misli in upe in začela sva se skrivaj dobivati. Zakaj skrivaj, boste vprašali, če pa je bila njena usoda tako in tako postati prodajalka ljubezni? Ker je glavna zapoved te obrti imeti vedno nove stranke. Zato sta se tudi selili. Pa tudi, bil sem vendarle ugleden notar. Vsaj takrat.

Toda zaljubil sem se! Kako bizarno, kako nepričakovano. A resnično. Boleče resnično. Seveda sem ji dajal denar, mati je pričakovala hčerkinе zasluške, in dajal sem ji ga dovolj. Ne bi prenesel misli, da bi morala biti s katerim od *tistih* ... S tem se nočem hvaliti, da sem jo rešil ali kaj. Ampak vem, da sem jo. Da jo še bom.

Spomnim se dne, ko sem si jo prvič vzel. Bilo je dva meseca po tem, ko sva se spoznala. Vedel sem za odklenjena zadnja vrata glasbene šole na drugem koncu mesta. Bilo je zelo pozno. Popeljal sem jo v dvorano s klavirjem. Vse tiho in prazno razen najinih hlastnih objemov. In ko sem ji s telesa že snel tesen korzet in nabor tančic, je gola sedla za klavir in s prsti odplesala Debussyjevo Arabesko. Za tem se mi je sama približala in me odločno pritisnila ob instrument ...

Žena se je odkašljala in me vprašujoče pogledala iznad okvirjev očal. Werther mi je bil spolzel iz rok. Začutil sem smehljaj na svojih ustih in ga v trenutku izbrisal. »In, si uspel danes kaj lepega napisati?« je vprašala, preiskujoč moj streznjen obraz. »Jaz? Zakaj?« sem bedasto odgovoril. »Ne vem, tako ... odsoten si. Še bolj kot običajno.« »Ah, ja, mogoče... Ja, danes, se mi zdi, sem res dobro pisal. Kmalu bom končal,« sem rekel in jo pogledal. K sreči je bil njen pogled spet pri pletenju. »Alain, mislim, da veš, kar mislim jaz.« je začela, a v tistem ji je Tillie, ki je poprej sedela med nama, nepričakovano skočila v naročje. Česa takega nisem še nikoli videl. Nekaj sekund sta se nepremično gledali iz oči v oči. Nato je Tillie spustila čuden mlaskajoč zvok, žena pa ji je – sprva nisem mogel verjeti – pokimala, češ naj nadaljuje. Mačka je ustvarila še nekaj nenavadnih zvokov. Med tem se nista spustili z oči. Nato je žena vstala, rekla: »Mislim, da hoče ven,« in šla odpret okno.

Tillie je bliskovito izginila na drevo, ki rase čisto zraven hiše. Žena pa je sedla nazaj na divan, kakor se nič ne bi zgodilo. Res čuden večer. Prisilil sem se k branju. Zgodbe še nisem poznal, bila je neka nemška novost, a sem kmalu dojel, za kaj gre.

Tako poln sem vsega, a čustva do nje mi vse pogoltnjejo, toliko vsega imam, a brez nje se vse izniči. Kako prav ima. Preteklost, kakor da sploh ne pomeni ničesar. Vest, čast, predanost delu, vse je izpuhtelo. To, čemur sem posvečal življenje, se je razkadilo kot saje. Samo piš vetra. Njenega parfuma. Poljub v kočiji. Toda napočilo je slovo, ko je njena mati posumila, da se nekaj dogaja. Šli sta v drugo mesto. Isa mi je pisala o prvi priložnosti. Nista bili tako daleč, a dovolj, da se nisva mogla dobiti vsak dan. Niti vsak teden. Takrat sem začel pisati pisma. Zbal sem se, da me bo pozabila in zamenjala s kom drugim. Ko pa je še tako mlada ... Sem mislil. Prav trepetal sem. Ona pa mi je zmeraj odpisala, naj ji že končno dokažem, da znam biti umetnik in ne zgolj pust notar. *Samo to, je pisala, in bova šla. Skupaj, za vedno. Obljubim. Nočem se narobe odločiti, razumi. Ker poti nazaj več ne bo.* To me je nekoliko prizadelo, a sem sprejel njeno muho. Zakopal sem se v literaturo, hotel že kaj prepisati, a tako nizko se vendar nisem mogel spustiti. Pa tudi, kaj če bi slučajno poznala tisto, kar bi predstavil kot svoje? Bila je neverjetno načitana. Tako sem pisal, pilil besedišče, bral, se bal in bedel po cele noči. Včasih srečal ženo.

Se pogovarjal s Tillie in notarsko delo opravljaj kolikor mogoče površno. Zbral sem vse prihranke in si jih pripravil. Samo še teden, pa bova na poti proti dišeči španski obali ...

Ura je odbila deseto zvečer. Zaprl sem knjigo, ne da bi si bil zapomnil stran. »Khm, jaz grem gor. Grem še malo pisat.« sem zamrmral in vrgel pogled proti njej. Dobršen kos pletenine ji je že počival na krilu. Že kakšno leto je pletla za najinega bodočega vnuka ali vnukinjo. Dedek bom, me je spreletelo. *Dedek!* Po drugi strani pa... Še niti oče. O groza, kaj se dogaja?! To je noro. Pa vendar, pa vendar ...

»Lahko noč. Se vidiva jutri.« je tiho rekla. Se mi je samo zdelo, ali je bilo v njenem glasu res neko prikrito veselje? Obrnila se je nazaj k svečniku.

Odločil sem se, da bom prespal kar na podstrešju. Ne bom tvegaj, da se s pismom kaj zgodi. Karkoli že. Najprej bom vse še enkrat prebral. Komaj sem že čakal na ta trenutek. Potem bom liste previdno zložil in del v kuverti. Še pred službo jih bom v mestu nesel na pošto. Čez tri dni bo prebrala pismo. Njene solze bodo zabrisale besede, a to več ne bo pomembno. Konec bo vsakršni negotovosti. Žamet njenih ušes in biserni zobje, vdan, a oster pogled, mehke, drobne dlani; vse to bom imel ob sebi.

In njena milina, divja, pa vendar obljublajoča, sij mladosti, ki mi žari v dlaneh, ko ji češem goste kodre, neukrotljiv smeh z glavo, vrženo nazaj; vse to bo moje. *Moje*. Kmalu. Počasi sem odklenil obe ključavnici in stopil na škripajoč pod.

Bilo je pretemno, da bi kaj videl. Okno je bilo na široko odprto in skozenj je dihal leden piš. Pretipal sem se do petrolejke ob mizi in jo prižgal. Topel plamen je razsvetlil prostor. Miza. Otrpnil sem in kot vkopan obstal sredi sobe. NE! Ne, to ne more biti res! To je nočna mora, zbudil se bom, samo uščipnem se, au, do krvi sem se uščipnil, kriknil, nič se ni zgodilo. Stal sem tam v trepetajoči senci. Listov na mizi več ni bilo pet. Bilo jih je na tisoče. Tisoče majcenih koščkov, razcefranih, razpraskanih, uničenih, razparanih, mrtvih. Sesedel sem se na stol. Veter je grozeče zažvižgal in zaloputnil okno. Pogledal sem gor. V poltemi med tramovoma je tičala kepa in srečno godla. Tillie. Ozrl sem se ji v svetleče oči. Bile so sive, sive kakor oči moje žene.

Anja Malenšek

Milena Mohorič – skoraj pozabljeno pero 20. stoletja

Kadar posegamo po delih s področja literarne zgodovine, radi verjamemo, da gre za vseobsegajoče spiske vseh pomembnih literarnih osebnosti in del, ki so nastala pod njihovimi rokami. Ni pa redkost, da tudi literarna zgodovina tu in tam pozabi na določenega pisatelja in nemaleokrat se zdi, da se je takemu avtorju zgodila krivica, ki je bila plod širših zgodovinsko-političnih okoliščin. Eno takih pisateljskih peres, skoraj pozabljenih, a danes ponovno obujenih, je ime slovenske pisateljice Milene Mohorič.

Če je pri nas za obdobje do 19. stoletja veljalo, da so ga obvladovali pretežno moški pisci in je literarna zgodovina svojo pozornost šele v zadnjem času usmerila k prvim slovenskim prozaistkam, med katere dr. Silvija Borovnik uvršča Josipino Turnograjsko, Pavlino Pajk in Luizo Pesjak, potem je bil začetek 20. stoletja z vidika ženskih avtoric na področju slovenske književnosti prelomen. V tem smislu se osrednjo vlogo pripisuje pisateljici Zofki Kveder in njenemu obsežnemu opusu del, ki so v ospredje postavila nove literarne teme in literarne like žensk, ki imajo željo po svobodi, izobrazbi in odločanju na širšem družbenem prizorišču, kar presega takratno prevladujočo tradicionalno patriarhalno družbeno misel. Nadalje pa se zdi, da je na področju ženske literature, kakor jo razume dr. Borovnikova v svojem delu *Pišejo ženske drugače?* (1995), torej v smislu literature,

ki jo pišejo ženske avtorice, po Kvedrovi zazevala praznina. Šele po drugi svetovni vojni sta se s svojo prozo pojavili Mira Mihelič in Mimi Malenšek, obdobje med vojnama pa je vsaj na prvi pogled bilo prepuščeno moškim avtorjem. Da temu vseeno ni tako, je z lanskoletno izdajo zbirke z naslovom *Zgodbe iz tridesetih let* (2010) nakazal dr. Lado Kralj, ki je sistematično zbral kratke zgodbe Milene Mohorič in njeno življenje ter pomen njenega literarnega ustvarjanja postavil v povsem novo perspektivo.

Milena Mohorič se je rodila leta 1905 v Ormožu. Odraščala je v meščanski družini, v kateri je znanje predstavljalo glavno življenjsko vrednoto. Glavni vzor široke razgledanosti je bil prav Milenin oče, Fran Mohorič, sicer strokovnjak s področja prava, ki je med drugim predaval tudi na zagrebški univerzi, hkrati pa je gojil izjemno zanimanje za slovenski jezik in literaturo. Mohoričeva je po osnovni šoli nadaljevala svoje srednješolsko šolanje v Ljubljani, nato pa je kot študentka pripadala eni izmed prvih generacij žensk, ki so študirale na Filozofski fakulteti. Tam je leta 1928 diplomirala iz germanistike, slovenske književnosti in literarne vede. Več let je kot profesorica slovenskega jezika poučevala v Ljubljani, Novem mestu in Kranju, leta 1933 pa je pedagoški poklic opustila in se v celoti posvetila pisateljevanju ter prevajanju (Mohorič, 2010).

Kot pisateljica je bila najbolj ustvarjalna v tridesetih in štiridesetih letih, ko je izdala svojo prvo daljšo povest z naslovom *Korenove Saše učna doba* (1940), svoje kratke zgodbe pa je v teh letih redno objavljala v revijah in časopisih, kot so *Modra ptica*, *Jutro*, *Književnost*, *Mladina*, *Ljubljanski zvon*, *Ženski list in Ženski svet*. Med vojno je delovala kot aktivistka OF, zaradi česar je bila leta 1942 internirana v koncentracijski taborišči na Rab in v Visco. Vojno tematiko je popisala v zbirki feljtonov z naslovom *Motivi z Raba* (1946), pomemben del partizanstva, partizansko organizacijo oskrbe ranjencev in bolnikov, pa je opisala v kratki knjižici *Slike iz partizanske bolnišnice* (1944). Izdala je tudi samostojno pesniško zbirko z naslovom *Samotni breg* (1947), njena druga daljša povest, *Hiša umirajočih* (1975), pa je izšla tri leta po njeni smrti.

Dr. Lado Kralj je v spremni besedi k zbirki *Zgodbe iz tridesetih let* zapisal, da je Mohoričeva najbolj doma prav v kratkih zgodbah, ki so pripovedovane z antropološko radovednostjo in s posebnim čutom za teme takratnega meščanskega življenja (Kralj, 2010, str. 156). Te zgodbe, v zbirko je uvrščenih enajst najbolj značilnih, izstopajo predvsem zaradi dveh elementov – literarnih likov in pisateljčinega sloga. Gre namreč za slog pripovedovanja, ki je zelo tekoč, jezik je bogat, a ne preobložen, v mnogih zgodbah pa je čutiti prikrito ironijo, ki ne žali, temveč zabava in kritično slika realne prizore določenega družbenega sloja v prvi polovici 20. stoletja.

Literarni liki so tisti element, ki glede na analizo večine pripovednih del Milene Mohorič izstopajo iz njenega opusa predvsem zato, ker gre za like, ki so po svojih lastnostih razmeroma odmaknjeni od prevladujoče literarne smeri tistega časa – socialnega realizma. Literarni liki Milene Mohorič so namreč pripadniki meščanskega sloja, ki s svojim načinom življenja v mestih, preživljanjem prostega časa v kavarnah in s prijatelji, s tem, ko matere vzgojo prepuščajo gospodinjam in za dom skrbijo le v tej meri, da izberejo stilno pohištvo, v kuhinji pa za hrano skrbi služničad, povsem presejajo tradicionalne okvirje takratne slovenske družbe. Hkrati so to praviloma ženski literarni liki, saj Mohoričeva realnost prikazuje skozi ženske oči, kar pa s seboj nosi mnoge posledice. Ena takih je, da takšna literatura zajema mnoge literarne teme, ki se jih ostali, predvsem moški avtorji socialnega realizma (na primer Miško Kranjec, Ivan Potrč, Prežihov Voranc in drugi), praviloma niso lotevali. V pripovedni prozi Milene Mohorič je tako mogoče prepoznati različne profile žensk v mnogih življenjskih situacijah.

Na prvem mestu se glede na pojavnost v besedilih nahaja lik ženske kot matere. Že sam pogled Mohoričeve na materinstvo je bil razmeroma sodoben – v člankih, v katerih je izražala svoja stališča do različnih vprašanj, ki so se dotikala življenj žensk, je tako izpostavila materinstvo kot nekaj, kar naj bi ženska sprejela z vso odgovornostjo, nikakor pa to ni tisti

življenjski položaj, ki bi ženski pripadal kot nekaj samoumevne- ga in nujnega, zato je dopuščala svobodno odločitev žensk o tem, ali želijo postati matere ali ne. V njeni prozi je prav tako opazna razli- ka med tradicionalnim, podeželskim okoljem in mestom. Matere, ki jih Mohoričeva postavi na podeželje, so docela tradicionalne, predane požrtvovalnosti, vzgoji in skrbi za otroke, le malo so v ospredju njihove lastne želje in interesi. V nasprotju z njimi so meščanske matere pogosto prikazane kot ženske, ki svojo pozor- nost resda še vedno usmerjajo pretežno na otroke, a prisotni so motivi utruje- nih, zdolgočassenih mater, ki svoje, pogosto precej razvajene, otroke tudi kaznujejo. Matere v mestih so razpe- te med domom in službo, kar pa se odraža tudi v njihovih manj pristnih odnosih z otroki. V takih materah se razraščajo občutki krivde, prisotno je zanemarjanje otrok, v okoliščinah revščine ali grozeče vojne se zavedajo lastne nemoči, močno pa je tudi njihovo zavedanje o tem, da je od njihovega dela odvisno preživetje celotne družine.

Drugi prevladujoči ženski lite- rarni lik v prozi Mohoričeve je ženska kot zakonska žena. Spet je mogoče opaziti tipično razliko med zakonskim življenjem na podeželju in v mestu, saj so vaški zakoni urejeni patriarhalno, meščanski pa ženski nudijo več mane- vrskega prostora, a zanimivo je opazo- vati, kako niti ta prostor pri meščanskih ženah ne pripomore k temu, da bi bili njihovi zakoni bolj zadovoljni.

Ne glede na okolje je namreč večini zakonov skupno to, da so izpraznjeni, hladni in nezadovoljujoči za žensko ali celo za oba partnerja. V Hiši umirajočih, ki se dogaja v Ljutomeru, je tako Katarina primer ženske, ki v zakonu z agresivnim in dominantim možem Ignacijem Sršenom najprej prikrito trpi njegovo poniževanje in vse spodrsrljaje, ko pa spozna, da je mož s svojimi dejanji uničil življenja njunih otrok, se postavi na stran slednjih in se upre. Sršena zapusti in se s tem ko- rakom odreši njegovega uničujočega vpliva, čeprav je v ta zakon nekoč vstopila zaradi zaljubljenosti. Povsem drugače je v meščanski družbi, saj Mohoričeva v kratkih zgodbah prikaže zakonske zveze, v katere ženske vsto- pajo predvsem zaradi racionalnih razlogov in manj zaradi ljubezni. Takšni zakoni na začetku sicer delujejo na videz brezhibno, paru se pogosto rodijo otroci, ženske sprva uživajo meščansko življenje, čez čas pa v svojih sanjarjenjih odtavajo daleč proč od doma, materinstva in dolgočasnega moža. Nekatere ženske se v takih si- tuacijah zatečejo tudi k prešuštvu ali občasnim platonskim naklonjenostim z drugimi, bolj mikavnimi, moškimi, ki spremenijo njihovo preteklo prepričanje o tem, da se je zaljubiti nemogoče, kar razkriva kratka zgodba z naslovom Vojna. Mohoričeva v zgodbi Anamarija osvetli tudi težavno družinsko situacijo, ki naslovno juna- kinjo na koncu privede do samomora. Anamarija je z izgubo brata in staršev

zaznamovana mlada ženska, ki sklene zakon s starejšim, izobraženim moškim, ki jo je na začetku sicer privlačil, po poroki pa je med njima zazevala praznina, saj sta se kot osebnosti močno razlikovala. On je čedalje več pozornosti posvečal svoji akademski karieri, ona je posedala doma in se dolgočasila, misleča, da bo otrok v njeno življenje prinesel več vedrine, pa je spoznala, da je nosečnost težavno obdobje slabosti in drugih tegob, že tako težek porod pa je komaj preživela. Nekaj dni po njem je izgubila prvorojenega sina in ta izguba jo je privedla do depresije in zelene smrti. Mohoričeva je s to zgodbo nakazala na notranjo borbo žensk, ki so zaradi neuspelega zakona svoj ideal preusmerile k družinskemu življenju, ki naj bi ga dokončno kronalo materinstvo, ko pa tragične okoliščine ta ideal zrušijo, ženska svojega življenja ne želi nadaljevati, saj podpore in življenjskega izziva ne najde niti z zakonskim partnerjem, od katerega je popolnoma odtujena. V zgodbi V kavarni je Mohoričeva zakonsko zvezo prikazala kot nekaj, kar je za žensko še vedno nujno, če želi pridobiti lastno finančno varnost. Zgodba tako prikaže življenje vdove, ki se s preračunljivim spogledovanjem in srečevanjem z moškimi naposled odloči za zakon z novim moškim, na katerega je ne vežejo ljubezenska čustva naklonjenosti, temveč golo vedenje o tem, da gre za zanesljivega in premožnega človek, ki bo lahko njej in njenemu otroku nudil udobno življenje.

V že tako načete zakone v prozi Mohoričeve posegajo tudi ljubice.

Lik slednje izstopa v povesti Korenove Saše učna doba, v kateri Sašin oče, sicer nesrečno poročen moški, goji čustven odnos s pevko, ki pa se po tehtnem premisleku o smiselnosti nadaljevanja njune zveze odloči, da bo odnos prekinila. V tem delu pevka Marija ni prikazana kot tip ljubice, ki bi v svoje lovke namenoma privabljal poročene moške, pač pa gre za tip ženske, ki je predana svojemu delu, nad svojimi nenadnimi močnimi čustvi do poročenega moškega pa je precej presenečena. Tudi na sploh med literarnimi liki izstopajo ženske v vlogi umetnic, najpogosteje gre za glasbenice, ki imajo v literaturi Milene Mohorič posebno mesto in posebne značilnosti – to so izjemno neodvisne ženske z zelo izrazito potrebo po individualnosti. Zaznamuje jih globoka identifikacija z delom, ki mu posvečajo večino svojega časa, slednje pa jih pogosto vodi v resne notranje konflikte predvsem takrat, ko vstopijo v potencialno čustveno zvezo z moškim. Z njimi ne gojijo dolgotrajnih odnosov, saj slednji od njih zahtevajo (pre)več časa, energije in pozornosti, ki bi jo sicer lahko namenile ustvarjanju, pogosto pa je opaziti tudi to, da literarni liki žensk kot umetnic začnejo v prisotnosti moških izgubljeni tla pod nogami, njihov prostor se krči, ustvarjalna energija pojenja, kar je razvidno tudi iz zgodbe Pisma v preteklost, kjer zaljubljena umetnica o odnosu z moškim pravi: »Popolnoma me obvladuje, čutim, da me je lahko

potepal z nogami. Tako majhna, tako ponižna in skrušena sem.« (Mohorič, 2010, str. 125) Takšno čutenje te ženske pogosto razrešijo z racionalno odločitvijo med delom in moškim. Izberejo prvega, ker se v njem počutijo bolj varno.

Delo ponuja tolažbo in pribežališče tudi drugim ženskam v službah, na primer literarnim likom učiteljic. V zgodbi Sreča se tako učiteljica Lenka, ki je v vojni izgubila ljubljene, zateka v razred med svoje učence, med njihovo norčavost in radovednost, kar ji pomaga pri tem, da pozabi na lastno bolečino, nastalo zaradi izgube. Na drugi strani je delo kot poslanstvo in poklic prikazano v povesti Korenove Saše učna doba. V tem romanu glavni lik Saša postane učiteljica z namenom, da bi pomagala ljudem. Temu poklicu se popolnoma prepusti, iz rodnega mesta se poda v vas, kjer dela v zastareli šoli, ki jo obiskujejo revni otroci. Zanj takšno okolje predstavlja osebni izziv, zavzema se za izobraževanje vseh otrok, trudi pa se celo do te mere, da učence obiskuje na domu, in njihove starše, ki želijo otroke čim prej izpisati iz šole in jim prepustiti delo na kmetiji, vzpodbuja k temu, da otroke kljub temu izobrazijo.

Posebej zanimiv je tudi literarni lik t. i. ženske

emancipatorke, ženske, ki se aktivno zavzema za pravice žensk ter njihovo drugačno vlogo v družbi in doma. Primer takšne proze je ironična zgodba Izpoved gospe Forcesinove, ki predstavlja odziv Mohoričeve na polemično zgodbo Izpoved gospoda Forcesina, ki jo je napisal pisatelj Vladimir Bartol. Izvorna zgodba govori o srečanju dveh moških, pripovedovalca in gospoda Forcesina, nekoč neustavljivega avanturista, zdaj poročenega moškega in očeta, ki se izkaže za zelo nezadovoljnega posameznika, ki krivdo za lasten karierni neuspeh vali na svojo ženo. Ta zgodba vsebuje mnoge predpostavke o obstoju moškega in ženskega principa delovanja, ki je bil posebej aktualen prav v tridesetih letih 20. stoletja, ko je pri nas izšel prevod kontroverznega dela Spol in značaj (1993), ki ga je leta 1922 izdal Avstrijec Otto Weininger. Po tej teoriji naj bi bile ženske, v nasprotju z moškimi, ki so ustvarjalci, izumitelji in znanilci družbenega napredka, zgolj spolna bitja, ki se sicer lahko izkažejo kot dobre žene, matere ali ljubice, kot resne delavke pa se na trgu delovne sile ne morejo kosati z moškimi (Weininger, 1993). Iz člankov Milene Mohorič, v katerih se je lotevala ženskega vprašanja, je razvidno, da

je Weiningerjevo teorijo poznala in ostro zavračala, z Izpovedjo gospe Forcetinove pa se je hudomušno in inteligentno poigrala tudi z Bartolom. V tej zgodbi je moško plat zgodbe zamenjala z žensko. Tako se v parku srečata pripovedovalka in Hana, Forcetinova žena, ki odločno zavrne vse moževe očitke, in izpostavi, da jo je sprva nanj res vezala privlačnost, ki pa je značilna za odnose med moškim in žensko, nikakor pa ni šlo za njeno načrtno zavajanje moža, temveč za igro med spoloma, ki je po poroki privedla do tega, da je njeno oboževanje nje gove osebnosti in dela zamrlo. Zaradi nevzdržnih domačih razmer se odloči, da bo premagala strah pred neznanim, in se odpravila v rodno deželo, na Češko, moža pa bo prepustila samemu sebi. Lik Hane je tako primer ženske, ki se dvigne nad življenjske okoliščine, svobodno izbere svojo nadaljno pot in se je v konfliktu z moškim zmožna z njim spopasti s tehtnimi argumenti, ki kažejo na to, da gre za sposobno žensko z jasno razdelanimi načeli.

Na podlagi literarnih virov in časopisnih člankov izpod peresa Milene Mohorič mogoče sklepati o tem, da je bila tudi njena osebnost precej odločna. Bila je razgledana in inteligentna ženska, ki se je tekom svojega dela neprestano zavzemala za to, da bi ženske same pri sebi na prvo mesto postavile lastne potrebe in vizije, ki se jih ne bi bale, temveč bi se s popolno odgovornostjo zavemale za njihovo uresničitev. Le tako bi postale samouresničene posameznice, zadovoljne in sposobne ženske,

predvsem pa notranje neodvisne od mnenja drugih in od finančne pomoči moških, ki je bila pogosto glavni razlog za sklepanje porok, ki so vodile v nesrečne zakone (Mohorič, 1929).

Kljub vsej odločnosti, aktivnemu udejstvovanju na področju kulture in neprestanemu zavzemanju za razširitev pravic žensk pa je Mohoričevo po vojni doletela tragična usoda, ki še danes ni povsem razjasnjena, in je prispevala k temu, da je njeno pisateljsko delo po krivici zanemarjeno. Iz virov je znano, da je bila Mohoričeva zagovornica politike Sovjetske zveze, tja se je celo podala na kratko potovanje, ki ga je kasneje opisala kot svojo življenjsko pot, prav ta naklonjenost Sovjetski zvezi, s katero je leta 1948 Jugoslavija vstopila v konflikt, pa je družino Mohoričeve stala življenja. Najprej je bil na Goli otok izgnan njen mož, sicer inženir, Vladimir Premru, ki je tam tudi umrl, kasneje pa še njen takrat komaj 17-letni sin Lev. On je internacijo preživel, Mohoričeva pa je po krutih življenjskih preizkušnjah opustila svoje ustvarjalno delo in izginila v neznanu (Mohorič, 2010). Viri sicer nakazujejo na to, da se je nekaj let po vojni najprej znašla v političnem zaporu, nato pa v psihiatrični bolnišnici, ker naj bi bila neozdravljivo bolna, poročil o njenem življenju pa je bilo kasneje, vse do njene smrti leta 1972, ko je zapis o njeni življenjsko-ustvarjalni poti v Delu objavila Mira Mihelič, vse manj.

Njeno ime je literarna zgodovina zabeležila le na redkih mestih – omenjata jo Lino Legiša

v *Zgodovini slovenskega slovstva* (1969) in Kos v leksikonu *Slovenska književnost* (1996), iz pozabe pa je njeno literarno delo po skoraj štiridesetih letih od njene smrti obudila prav zbirka *Zgodbe iz tridesetih let*, ki razkriva zanimivo osebnost s pisateljsko žilico, kvalitetne zgodbe s specifičnimi in še danes aktualnimi temami ter kopico ženskih literarnih likov, ki so s svojimi raznolikimi družbenimi vlogami bralcu privlačni še danes. Milena Mohorič je na pomembnost razrešitve ženskega vprašanja opozarjala v času,

ko ženske pri nas še niso imele volilne pravice (slednjo so dobile leta 1946), ko se še niso redno pojavljale v javnosti in niso zavzemale pomembnih družbenih položajev, ponovno odkritje proze Mohoričeve pa je slovenski literarni prostor zapolnilo s temami kritičnega razkrivanja svetov za meščanskimi zidovi tridesetih let preteklega stoletja, ki so na zunaj trdni, topli in brežhibni, za njimi pa zevajo prazne sobe otopelosti, navideznosti, površnih odnosov in razbitih iluzij.

Literatura in viri:

- Bartol, V. (2003): *Al Araf*. Ljubljana: Sanje.
- Borovnik, S. (1995): *Pišejo ženske drugače?*. Ljubljana: Mihelač.
- Kos, J., Dolinar, K., Blatnik, A. (1995): *Slovenska književnost*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Legiša, L. (1969): *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Mohorič, M. (1929): *Glose k ženskemu gibanju*. *Ženski svet*, 7 (1-12). 81-84.
- Mohorič, M. (1940): *Korenove Saše učna doba*. *Povest iz življenja slovenske učiteljice*. Ljubljana: Ženska založba belo-modra knjižnica.
- Mohorič, M. (1975): *Hiša umirajočih*. *Zgodba iz prejšnjega stoletja*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Mohorič, M. (2010): *Zgodbe iz tridesetih let*. Ljubljana: Študentska založba.
- Weininger, O. (1993): *Spol in značaj: načelna preiskava*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

TRANZICIJSKI JUNAKI

Gregor Lozar, *Spačene (Založba Litera, 2009)*

Že ob samem naslovu Lozarjeve zbirke kratkih zgodb takoj pomislimo na zgodbe tipa Blatnik, Virk, Gazvo da ... ali pa se nam prikradejo pred oči spačene podobe Grumovih oseb, ki to niso. Zatem pa nam misli že odpo tujejo do ekspresionističnih spačenih podob pokrajine in Človeka. In takoj nato nas na realna tla dobesedno vrže že prva zgodba v zbirki, Šaljivec. Začne se namreč s črnim humorjem: »Mama, mama, ata pa se je obesil na podstrešju /.../ Ha ha, prvi april, v kleti se je.«

Po prvem branju bi površen bralec utegnil biti razočaran, saj so zgodbe na videz nepovezane, težko je najti skupno nit. Ampak vendarle to ni posledica dobrih in slabih zgodb v zbirki, temveč zgolj dobrih in slabih junakov, ki jih avtor poimenuje tranzicijski junaki. Kot sam pravi, »tranzicija namreč ni nič drugega kot prehod iz ene slike v drugo. Morfiranje iz ene slike v drugo. Iz črnega v belo. In to je zmeraj nekako groteskno.« Tranzicijski junaki teh zgodb so nekaj več. Morda sploh ne moremo govoriti o njihovi ironičnosti, kot pravi avtor v zgodbi Tranzicijski junak: »in tukaj je v igro vstopil moj oče in si s tem zaslužil, da ga v trenutkih ironije imenujem tranzicijski junak.« Vedno so nad vsemi nami, navadnimi ljudmi; upajo preseči ujetost v lastno eksistenco, si narediti svet po svoji podobi, volji. Hlepijo po nedosegljivem, po Zemlji, Luni, celo po sposobnosti proizvajanja lastnega

klorofila. Zgodbi Solinar in Evglena sta v tem smislu med boljšimi. Tranzicijski junak zgodbe Evglena je imel izbiro, kot jo ima evglena, ki je lahko žival ali rastlina. Presegel je to ujetost. V tem smislu je junakinja tudi babica v zgodbi Leteča proteza, ko se na koncu zgodbe odpravi v Pekarno na koncert Pridigarjev in tam flirta z mladeniči. Namreč, upala si je.

V zgodbah prepoznamo tudi nekatere vplive iz različnih evropskih smeri. Tako so prisotni vložki fantastičnosti, ki je tako značilen za postmodernizem, nato zasledimo kafkovsko izgubljenost in tavanje, bemo o Nietzschejevi ideji o neobstoju boga, preseneti nas pa tudi pojem Šklovskega - avtomatizacija. Šklovski pravi, da avtomatizacija požira naše sanje in stvari, obleko in svoje najbližje. V tem smislu izstopa zgodba Boogie fish. Junak te zgodbe ni glavna oseba zgodbe, Brad, temveč njegov oče Taylor. Že samo ime je provokativno. Taylorjanski tip mehničnega človeka so častili futuristi, o človeku-stroju so pisali dadaisti. Junak te zgodbe ugotavlja, da so ljudje le koleščki v velikem stroju. Ampak ta stroj mora nekdo upravljati. To je lahko znanstvenik, torej on sam, ali pa nekdo, ki ima moč in dovolj poguma, da jo uporabi. To je voditelj. Morda je imel tukaj v mislih Stalina, saj mu je posvetil zgodbo Solinar.

Imamo pa tudi druge vrste zgodb oz. junakov. To so nekakšni tragični junaki. Ali pa bi jih bilo

bolje poimenovati junaki usode, saj nimajo nikakršnih velikih idej. Takšni zgodbi sta Sojenice in Lokalnosti. Najdemo pa tudi nekakšne superjunake, ki pač ne spadajo v ta naš realni svet in seveda takoj nato pobegnejo iz njega, saj bi lahko napravili še kakšno škodo - pri tem nimamo v mislih materialne škode, ki sta jo Superman in Batman povzročila v zgodbi Drhtenje. Zelo posrečena se mi je zdela avtorjeva umestitev posebnega kraja v Mariboru, njemu zelo ljubo, a drugim peklenško Pekarno. To so mariborske Fužine. To je svet gripov in all stark. Junaki, ki se znajdejo v takšnem svetu, se skušajo umakniti iz svojega sveta in doseči neko samozadostnost v tujem svetu. Seveda si Lozar ni mogel pomagati in je tudi sebe postavil v zgodbo.

Lahko se strinjamo s pisateljem, ko je eno od zgodb poimenoval za tipično slovensko zmes trpljenja in hrepenjenja. Z močno mero ironije in grotesknosti nam je skušal pokazati, da smo ljudje vpeti v neke družbene vzorce, oblikujejo nas pravila. Trpljenje in hrepenenje tako nista dovolj, saj vendar nismo sanjavi romantiki. Treba se je odločiti, narediti odločilno potezo, prehod v drugo stanje ali drug svet. Kaj drugega nam v času kanibalističnega globalnihilizma sploh ne preostane. Škoda, ker to ni uspelo vsem njegovim junakom, predvsem tistim, ki jih je prelisičila usoda in tistim, ki so se vdali družbenim pravilom.

Šov resničnosti (Aljoša Harlamov, Bildungsroman)
(Založba Litera, Maribor 2009)

Sodobno slovensko in svetovno književnost obvladujejo avtopoetike. Avtorji pišejo na sebi ljub način in se ne združujejo v skupine, ki bi pripadale kateri literarni smeri. Če se je še pred petimi leti zdelo, da bo močna poplava realističnih del utrdila Čandrov pojem neorealizma, se je stanje v zadnjih dveh letih spet spremenilo. Eksemplaričen primer za čas avtopoetik je Harlamov *Bildungsroman*, ki ga odlikuje stilni pluralizem. Harlamovu je uspel svojstven spoj impresionizma, ekspresionizma in reizma, ki ga je iz francoskega novega romana v našo književnost vnesel Rudi Šeligo z zbirko kratke proze *Kamen* in kratkim romanom *Triptih Agate Schwarzkobler*. Vendar je Harlamov reizem povsem drugačen kot Šeligov, zdi se, kot da bi zrasel iz Butorove *Modifikacije*, ampak brez drugoosebne pripovedi. Kljub temu družiti Harlamova in Šeligo močna raba metaforike, predvsem raba sinestetičnih metafor, ki ni značilna za novi roman.

Bildungsroman je roman refleksije, ki nas popelje skozi tri dni v življenju mladeniča, ki študira v večjem mestu in ne dobi mesta asistenta, izvira pa iz manjšega kraja, dve uri in pol oddaljenega z vlakom, ter nam prikaže temeljne bivanjske položaje le-tega. Tako spremljamo protagonista romana od študentskega doma in žura intelektualcev, nočnega potepa po mestu na predavanje iz marksistične teorije v literaturi in potovanja z

vlakom domov, obiska otvoritve prijateljeve razstave, družinskega kosila ter obiska babice in pokopališča do ponovne poti z vlakom nazaj v mesto študija. Vse to dogajanje pa služi za ogrodje, na katero so postavljene refleksije in dramatska raven besedila. Posebnost romana je, da protagonist skozi ves roman ne spregovori niti besedice, vse kar počne, je le, da premika svoje ude skozi vsakdan svojega življenja; tako njega in njegov odnos do sveta spoznamo iz odnosa drugih do njega, predvsem prek pogovorov njegovih prijateljev Mitjenke in Dimitrija ter družine. Dimitrij je študent drugega letnika filozofije in primerjalne književnosti, večinoma samski, antiglobalist in ateist, kakor izvemo iz njegovega facebook profila. Zanimajo ga vprašanja svobode, biti in bivanja, najbolj pa ga zaposlujejo okoliščine, v katere je postavljen posameznik v času planetarnega kapitalizma. Navdahnjen iz verza nekega mladega pesnika je prepričan, da prihaja doba oči in mednožja. Meni, da smo postavljeni pred temeljno zapoved -vedno biti del dogajanja, dogajati samega sebe, nikoli nam ne sme biti dolgčas. Pravi, da se dogajamo, kakor nam zapoveduje mašinerija produkcije zabave, smisla, dogajanja. Dimitrijevi odgovor na tako stanje duha je akcija, upor, zato se zanima za nemire, ki se dogajajo v svetu. Akcijo si zamišlja kot osveščanje o manipulativnem značaju mašinerije

produciranja fetišiziranih podob na eni strani in kot politični upor, ki si za cilje postavlja utopično socialistične vrednote na drugi strani, kar naredi ta lik nekoliko manj preprečljiv. Zelo dobro je izdelan lik Mitjenke, študenta prvega letnika podiplomskega študija na akademiji za likovno umetnost, ki ima glede Dimitrijeve zamisli o akciji številne pomisleke. Medtem ko nudijo debate med Dimitrijem in Mitjenko vpogled v filozofski, politični in svetovnonazorski horizont protagonistov. Nam protagonistova družina izriše prelepo pristno in toplo atmosfero v njihovem majhnem, skromnem stanovanju. Tako ta del romana najbolj steče in to predvsem zaradi odlično izdelanega lika skrbne matere, ki s svojo dobrodušno zgovornostjo zapleta ostale manj zgovorne družinske člane v najboljše prizore romana.

Vračanje k reizmu, ki vse beleži kakor s pogledom kamere, nima in ne more imeti istega duhovnozgodovinskega konteksta kakor tisti Šeligov izpred štiridesetih let, ko je šlo za izenačenja človeka s predmeti, ki so zaradi ugodne gospodarske rasti vse bolj zavzemali pomemben prostor v življenju takratnega človeka. Harlamov reizem korenini v današnji družbi, družbi resničnostnih šovov, kjer se briše meja med javnim in zasebnim, in ko pogledamo na roman s tega zornega kota, se ne moremo čuditi temu, zakaj sledimo protagonistu romana (kar je sicer že izvedel Joyce v Uliksešu) tudi na stranišče, kjer opravlja veliko potrebo.

Kako in kam naseliti odraslost v dobi planetarnega policiarskega kapitalizma, je temeljno vprašanje, s katerim se ukvarja Bildungsroman. Vendar pa nam ne postreže z odgovorom na to vprašanje, ker v današnjem času neskončnih možnosti ni in ne more biti samo ene možnosti. Tako je Harlamovu uspelo z izdelanim jezikom in premišljeno kompozicijo, z izvirnim stilom, ki je nedvomno odraz naše dobe, spisati roman današnje generacije.

Denis Škofič

Cak! In konec.

Matej Krajnc: *Requiem za gospo Goršičevo*.

(Maribor, Litera, 2009, Knjižna zbirka Piramida)

Krajncčev »mini roman«, ali bolje rečeno »romaneskni verbalni izbruh«, ki nas na dobrih osemdesetih straneh prvoosebne pripovedi skozi oči Smiljana Goršiča, nekdanjega delavca v širfabriki, popelje po Celju in okolici, je treba prebrati na dah. *Cak! In konec* – intenzivno, polno in slednjič nepričakovano nenadno, tako živijo in umirajo osebe v Smiljanovem svetu, začeni z njegovo ženo Cirilo, gospo Goršičevo. Sklenjen tok misli v obliki vdovčevega monologa razprostre pred bralcem bližnji in širši Smiljanov okoliš in njegove posebneže, Celje, Polule, Gaberje, Trnovlje, Hudinjo, z vsem, kar Celjani Krajncčeve generacije (in tisti malo starejši) poznajo ne le iz pripovedi, ampak tudi povsem otipljivo, iz lastne izkušnje – Branibor in Turško mačko, pivnico Koper, ki že celo večnost čaka na preново, Jozota »Van Halena«, ki je flangiral z radiom po Stanetovi in nekega dne meni nič tebi nič umrl, polulske kmetije in vilo na Bregu, v kateri straši. Pripoved je pisana v mešanici zbornega jezika in klene celjščine, zaradi česar se morda na več ravneh odpre nekaj manjšemu krogu bralcev, ki jim je blizu tako narečje s svojim specifičnim besednjakom in skladnjo kot tudi resnična, ne samo literarna pokrajina z vsemi ulicami in zgradbami, ki jim lahko skozi pripoved sledijo. Da pa drugi bralci ne bi bili prikrajšani,

je knjigi na koncu dodan slovarček z razlago bolj žmohtnega besedišča.

V Smiljanovem monologu se prepletajo razmišljanja, sanjski svetovi in dobesedne izjave znancev in sorodnikov, kar poživi pripovedni tok in ustvari iluzijo navzočnosti množice oseb; bralec se hitro ujame v dolgo verigo obujanja spominov, dogodek priključuje nov dogodek, ena oseba drugo, šele tik pred koncem pripovedi se lahko bralec za hip ustavi, v drugo zajame sapo in prebere zgodbo v zgodbi, Libermanovo zgodnico v čast pokojnemu avtobusnemu šoferju Tinatu, objavljeno v lokalnem časopisu, katere izrezek Smiljan hrani v mapi pri televiziji. Ravno televizija s Trefaltom in Terčkom, švarcpeter, tetris in goplanje so Smiljanovi najljubši načini preživljanja prostega časa, drugo, čemur se nikakor ne more odpovedati, pa je Cirilina kuhinja – ko neke noči tako živo sanjari o njenih češpljevih cmokih, se mu Cirila prikaže, ga okrica, da raje misli na svoj vamp, namesto da bi ji na grob odnesel sveče in rožam zamenjal vodo, nato pa mu skuha govejo juho in špagete s šampinjoni, kar je vselej rad jedel. Tako se mu vsako noč prikazuje in mu kuha, pripravlja mu šnicle in zemlkoh in polpete, Smiljan pa ji v zahvalo pridno prinaša sveče na grob in zamenjuje vodo v vazi. Dokler nekega dne dokončno ne

dojame, da se Cirila ne bo vrnila ne v kuhinjo ne v spalnico ne v dnevno sobo: *Občutek je grozljiv – prideš domov, pa te nihče niti nadere ne.* A Smiljan se ne pusti. Himlatiju sicer vsak dan pomaha, a mu reče tudi: *Saj še ni sile.* Za vsak primer si za tristo tolarjev kupi smrt, tako, ki jo vidi tudi v temi, in jo obesi v spalnico. *Mene ne bo dobila za tak drobiž, pove. Ali pa, če obljubi, da bom imel na oni strani Cirilo, nje ne šnicle in tetris. Celo dolino tetrisa.*

Krajncu uspe ustvariti otipljiv, simpatičen in dobrodušen lik preprostega Celjana, ki se bralcu priku-pi, četudi se Smiljanovo kramljanje včasih že kar nevarno razvleče.

Pri tem se potrdi ustreznost avtorje-ve odločitve za krajši obseg besedila, ki ravno še ohranja napetost. Edini pomislek se pojavi v (na trenutke malce moteči) natrpanosti besedila z narečnim izrazjem, za katerega se zdi, da bi ga lahko avtor na določenih mestih brez posebne škode za avtentičnost besedila opustil. Pripoved je obarvana z ravno pravo mero humorja, ki pripomore k temu, da retrospektivno prepletanje zabavnih prilog z doživljanjem ene najtežjih življenjskih izgub ne deluje patetično ali turobno, ampak ohranja zdravo, optimistično naravnost.

GLAGOLI V BRIŽINSKIH SPOMENIKIH (Študentska lingvistična konferenca v Beogradu)

V času od 6. do 8. maja 2011 je na Filološki fakulteti v Beogradu potekala prva študentska lingvistična konferenca. Kot edina predstavnik slovenskih študentov sta se je udeležila študenta mariborske slovenistike, Nina Ditmajer in Danijel Škafar, ki sta predstavila referat z naslovom Glagoli v Brižinskih spomenikih. Povzetek referata lahko najdete tudi na spletni strani http://stulikon.fil.bg.ac.rs/uploads/knjiga_rezimea.pdf, celoten članek pa bo objavljen v zborniku konference. Razpredelnico obravnavanih glagolov vam predstavljata v pričujočem članku.

pomen glagola¹	10. st. BS²	16. st. PROTEST.³	17. st. SVETOKRIŠKI⁴	19. st. PLETERŠNIK⁵	20. st. SSKJ⁵
biti	biti	biti	biti, byti	bíti	biti
bedeti	*bděti	bedeti (samo v slovarčku)	/ (ni istega pomena)	bĕděti	bedeti
dati	*dati	dati	dati	dáti	dati
dati se	*dati se	dati se	dati	dáti se	dati se
delati	delati	delati	delat, dellat	dĕlati	delati
grešiti	sagrěšiti	segrěšiti (redko)	greshiti	grěšiti	grešiti
govoriti	glagolati	govoriti	govorit	govoríti	govoriti
hoteti, račiti	hoteti, *račiti	hoteti, račiti (redko)	hozhem	hotěti	hoteti, račiti
imeti	imeti	imeti	imeti	iměti	imeti
imenovati se	naret'ji se	imenovati se	imenuat	imenováti se	imenovati

¹ Izpisani so pomeni obravnavanih glagolov, kot so prevedeni v slovarju znanstvenokritične izdaje Brižinskih spomenikov.

² Glagoli so izpisani fonetično in v infinitivu.

³ Glagoli so povzeti iz članka Besedišče Brižinskih spomenikov v luči protestantskega besedišča 16. stoletja (Merše, Novak)

⁴ Glagoli so izpisani v izvorniku.

⁵ Izpisane so geselske iztočnice.

⁶ Izpisane so geselske iztočnice, ki imajo enak pomen glagola kot v Brižinskih spomenikih. Natančneje je ta del razdelan v samem članku.

iskati, prositi	*iskati	prositi	yskati	ískati	iskati, prositi
iti	*poiti, iti	/ (ni istega pomena)	jet	íti	iti
izgnati	vignati	izgnati, izegnati	isgnati, bandishati	izgnáti	izgnati
izpovedati se	ispovedati se	izpovedati, spovedati	spovedat	izpovedati se	izpovedati
izročiti, zaupati	poročiti	poročiti	frozhil	izročíti	izročiti
krstiti	*krstiti	krščen	karfit	křtiti	krstiti
klanjati se	*klan 'ati se	klanjati se (redko)	perklajnat	kláňjati se	klanjati se
kesati se	kajati se	kajati se (v slovarčku)	kaffati	kasáti se	kesati se
moliti se	modliti se	moliti	moliti	mólití	moliti
misliti	*misliti	misliti	mislit	mísliti	misliti
moči	*mot 'i	moči	morem	móči	moči
nesti, nositi	*nesti	/ (ni istega pomena)	noJfit	nésti, nósiti	nositi
nahraniti	*natruti	napitati, nasititi, špižati, dati jesti	pitare, naffit	nahrániti	nahraniti
napojiti	*napojiti	napojiti	napoyti	napojíti	napiti
našteti	*počisti	poredu/poredi šteti grehe 'spoznati grehe'	povedat	naštéti	našteti
napovedati, povedati	*povědati	povedati	napouedat	napovědati	napovedati
oteti, oteti se	otęti se	oteti se	otjel, odtel	otęti, oteti se	oteti
opustiti	*ostati	/ (ni istega pomena)	samudit	opustíti	opustiti
oklevetati, obrekovati	*oklevetati	obreči, oblagati, raznašati, opravljati	resnashat, opraulat	klevetáti = obrekovati, obrekováti	oklevetati

obuvati	*obuti	obuti	obuti	obúvati	obuvati
odevati, oblačiti	*oděti	odeti 'obleči'	oblazhila, ogvantat	odévati, obláčiti	oblačiti
obiskovati	*posět'ati	/ (ni istega pomena)	obiskati	obiskováti	obiskovati
ogrevati	*sagrěti	segreti	Jegrejti	ogrěvati	ogrevati, segrevati
odreči se	zavět'ati	/ (ni istega pomena)	odpovedat	odréči, odreči se	odreči se
obešati	*věšati	obešati, vesiti	obejshali	oběšati	obešati
odpovedati se	*zaglagolati sę	/ (ni istega pomena)	odpovedat	odpovédati	odpovedati se
odrešiti	izbaviti	izbaviti, izvabiti	odreshit	odrěšiti	odrešiti
obraniti	*uhraniti	obarovati, ohraniti	obranili	obrániti	obraniti
pokazati	*ukazati	/ (ni istega pomena)	pokařat	pokázati	/ (ni istega pomena)
pomniti	*pomněti	pomniti	merkati, zamerkati	pómněti, (pómniti)	pomniti
prositi (milosti)	*mil sę tvoriti	/ (ni istega pomena)	proffit	prósiti	prositi
priti	priti	priti	prjti	príti	priti
pozvati, poklicati	*vzvati	povabljeni in poklicani	poklizat	pozvátı	pozvati
prejeti, sprejeti	*prijęti	prijeti, prejeti	prejeti	prejětı	prejeti
pripraviti	*ugotoviti	pripravljen	perpraviti	priprávitı	zagotoviti
prestopati, kršiti	*prěstřpati	prestopati	prelomiti	prestřpati	prestopati, kršiti
piti	*piti	piti	piti, pyti	píti	piti
postaviti	*postaviti	goripostaviti, gorinaređiti, narediti	pořtavit	postáviti	postaviti
približati se	*približati sę	približati se	perblisat	približati, približati se	približati se

pristiskati	*prinisti	/ (ni istega pomena)	pertiskat	prítiskati	tiščati
prizanesti	*poščęditi	/ (ni istega pomena)	sanefti	prizanęsti	prizanesti
razumeti	razumeti	razovmeti, razumeti	řaftopit	razumęti	razumeti
rešiti	*spasti	spasiti (v slovarčku)	reshit	řęšiti	rešiti
smeti	*dost(oj)ati	/ (ni istega pomena)	řmem	smęti	smeti
storiti, ustvariti	*tvoriti, storiti	stvariti, sturiti	řturiti	storiti	storiti, ustvariti
spořtovati	*spasati	pořtovati, spořtovati	řposhtovati	spořtovati	spořtovati
spomniti se	*pomęnřti se	spomniti, spomniti se/ spomeniti, spomeniti se	řpumnit	seřtiti se	spomniti se
skriti	ukriti, ukloniti se	skriti	řkriti	řkriti	skriti
stati, postaviti se	*stojati	stati	řtati	stati	stati
sekati	*teřti	/ (ni istega pomena)	řekat	seřkati	sekati
soditi	*soditi	soditi	řodit	soditi	soditi
teřiti	*uteřšati	uteřšiti, utolařiti	řtalashit, talashi	teřšiti	tolařiti
trpeti	*stradati	/ (ni istega pomena)	řterpeti	trpęti	trpeti
tepsti	*teti	tepsti	řtepřti	teřpsti	tepsti
trgati, raztrgati	*rastrgati	raztrgati	řtergat	tręgati	trgati
ubeřzati	ubegati	ubeřzati in uteči	vbeřshat, vtekal	ubeřzati	ubeřzati
ukleniti	*vklenřti	vkleniti	řvklenena	vkleniti	vkleniti
verovati	*veřrovati	verovati	řverouati	veřrovati	verovati

vstati	vstati	vstati	vftati, ufstati	vstáti	vstati
vrniti, poslati	*uvratiti	poslan	verniti	vřniti	poslati
vzeti	*vzēti	vzeti	vřeti	vzēti	vzeti
vedeti	vēdēti	vedeti	vejdit	vēdēti	vedeti
videti	vidēti	videti	vidit	vidēti	videti
vzljubiti	*vzl'ubiti	ljubiti	salubiti	priljúbiti	vzljubiti
voditi, sprejeti	*uvesti	herpergovati/ erpergovati	gori vřeti	sprejēti	sprejeti
vseliti	*vsedliti	/ (ni istega pomena)	/ (ni istega pomena)	vséliti	vseliti
začeti	*načēti	začeti	sazheti	začēti	začeti
zadeti, naložiti	*zadēti	naložiti	sadeiti	naložiti	naložiti
zaslišati	*uslišati	zaslišati	safhlishal	zaslišati	zaslišati
zasovražiti	*vznenavidēti	/ (ni istega pomena)	řaurashit	(samo: sovražiti, mrziti)	zasovražiti
živeti	žiti	žiti (redko)	shiveti	živēti	živeti
žrtvovati	*trēbq tvoriti	ofrovati, ofrati	offrat	žrtvováti	žrtvovati
žgati, peči	*peči	peči	pezhi	žgáti	žgati

21. st. - KORPUS SLOVENSKEGA JEZIKA FIDAPLUS

Obravnavani so bili glagoli, ki so imeli najmanj pojavitev v samem korpusu (za primerjavo, npr.: glagol biti ima okoli 100.000 pojavitev):

račiti: 1 pojavitev, oklevetati: 39, izpovedati se: 46, prositi (milosti): 55, klanjati se: 68, otet: 92, odevati: 295, ukleniti: 398, tešiti: 459, napojiti: 653, zasovražiti: 664.

Jože Skaza - Slovenska slovnica

Leta 2010 je pri Cankarjevi založbi izšla knjiga Slovenska slovnica, katere avtor je Jože Skaza. Avtor že deset let vodi spletni portal o vprašanih slovenskega jezika, po Sloveniji in v zamejstvu je predaval o uporabi slovenskega pravopisa, sodeloval je v vzgojno-izobraževalni prilogi Pila in Pil Plusa – Vesela šola ter napisal več deset recenzij za različne založbe na Slovenskem. Je avtor sedmih knjig – priročnikov o slovenskem jeziku: Pravopis – priročnik z vajami, Pravopis – žepna izdaja, Žepna slovnica slovenskega jezika, Epis – priročnik, razlaga pravil, Epis – elektronska izdaja pravopisnih pravil, zgoščenska, Slovenski jezik 5 – prosojnice. Kot soavtor ali kot strokovni sodelavec je sodeloval pri številnih učbenikih za slovenski jezik.

V uvodu avtor navaja, da gre za priročnik, katerega namen ni strokovno razglabljanje o jeziku in njegovem ustroju, temveč na hiter, pregleden in razumljiv način pojasniti, kako bi uporabili določeno pravilo, da bi bilo naše sporočanje jasno, razumljivo in jedrnato.

Priročnik je razdeljen na glavna poglavja, ki obravnavajo zvrstnost jezika, pravopisna pravila, tvorbo besed in njeno slušno raven, tvorbo stavkov in združevanje le-teh v povedi, oblikoslovne lastnosti besed ter gradbo besedil in njihove značilnosti.

Večina strokovnih, prvič omenjenih pojmov v priročniku je označenih z naglasom. Glavni

strokovni izrazi imajo pripisane latinske sopomenke. Krajšave niso navedene. Če imajo določeni termini različice, so ti označeni in podani ter pojasnjeni pod črto poglavja. Primeri so podani le na mestih, kjer je bilo to nujno zaradi nazornosti ali lažjega razumevanja.

Gledano z vidika nekega splošnega uporabnika je to zagotovo zelo priročen priročnik. Zanimalo pa me je, če je v svoji preglednosti tudi dovolj natančen. Rad bi izpostavil dve zadevi. Eno je strokovno razglabljanje o jeziku in njegovih lastnostih, drugo so posamezne značilnosti, ki v nekem določenem jeziku obstajajo in so del njega, čeprav se za njihovo razlago in obravnavo poslužujemo raznovrstnih abstraktnih pojmov ipd. Tako že pri osnovnem pregledu slovnice lahko ugotovimo, da na področju glasoslovja na dokaj razumljiv način prikaže samoglasniški trikotnik. Čeprav je trikotnik nazorno grafično prikazan v tabeli in se pri tem poslužuje IPA (International phonetic alphabet) oziroma mednarodnega fonetičnega zapisa, kjer še dodatno označi, kateri samoglasniki sodijo med sprednje in nesprednje oziroma avtor jih je razdelil na sprednje, srednje in zadnje, pogrešam kratko opombo, ki bi pojasnjevala, da postavitve oziroma slika samoglasniškega trikotnika prikazuje izgovorjavo oziroma je trikotnik vezan na položaj jezika pri govoru.

Kot pozitivno štejem to, da avtor pod vrste naglaševanja

omenja tudi tonemsko naglaševanje, saj so dandanes marsikateri "kvazi priročniki" za govor in retoriko tonemski način naglaševanja popolnoma izbrisali iz obličja slovenskega jezika.

Pri obravnavanju naglasnega mesta avtor ni omenil oziroma navedel naglasnih tipov, to so premični, nepremični, končniški in mešani naglasni tip. Ne glede na dejstvo, da gre za priročnik, ki je namenjen nekemu splošnemu uporabniku, menim, da je poznavanje le-teh lahko zelo koristno tudi iz vsesplošnega praktičnega vidika rabe jezika.

Zelo koristni so nasveti za izgovor, saj na preprosti način zajamejo in združujejo bistvo različnih slovnicih pravil. Tudi tistih, ki so vezana na zgodovinski razvoj slovenskega knjižnega jezika. Enako jedrnato je zajeta razlaga glasovnih premen s konkretnimi primeri.

Naslednja jezikovna ravni, ki jo avtor obravnava, je besedotvorje. Tu je snov skopo obravnavana. Mogoče je to vezano na sam vidik ali prepričanje, da neki splošni uporabnik preprosto (gledano s praktičnega vidika) nima potrebe po temeljitešem poznavanju besedotvorja. Osebo se s tem ne strinjam.

Osnovni pojem besedotvorja in njegova razlaga ter pojma – kot sta morfem in koren besede ipd. – so dobro in nazorno obrazloženi, ampak že v osnovi avtor ne predstavi osnovne delitve – na tvorjene in netvorjene besede. Sami besedotvorni načini so

sicer dokaj pregledno razvrščeni in prikazani v tabeli z osnovnimi poimenovanji, primeri in postopki, ampak še srednješolski učbeniki npr. Na pragu besedila 4 (kjer je snov res skrčena na neki osnovni in bistveni nivo, ki naj bi slonel na praktičnem vidiku uporabe znanja iz besedotvorja) vključujejo širšo vsebino obravnavane snovi. V slovnici pojem skladenjska podstava ni ne vključen ne obrazložen. Pojem besedotvorna podstava je omenjen, ampak ni ustrezno obrazložen in je enačen s tistim, kar avtor pojmuje kot podstavo, kar lahko kaseje pri nekem splošnem uporabniku povzroča zmedo. Med drugim v slovnici oziroma v tabeli, kjer navaja posamezne besedotvorne načine ne omenja mešane tvorbe kot besedotvornega načina, ki je ravno tako v splošni rabi in je dokaj pogosta oblika tvorjenja. Pojme kot so pripona, predpona, medpona, pona, vpona in popona ustrezno obrazloži v tabeli pod rubriko "Kako je beseda zgrajena?"; kjer so navedeni tudi ustrezni primeri. Spon avtor ne omenja. Opombe so v celotnem poglavju ustrezno razvrščene in podajajo razlago (s splošnega vidika gledano) spornih delov snovi. Med obrazloženimi pojmi, in sicer v opombah, avtor razlaga in navaja tudi pojma podstava in obrazilo, kar je rahlo skopo in v kontekstu z drugimi sorodnimi pojmi lahko pri nekem splošnem uporabniku ustvari zmedo. Res je, da načeloma vse to, kar navaja, drži, in je nesporno pravilno, ampak sprašujem se, ali to

zadošča pri neki praktični uporabi.

Pomanjkljivosti se kažejo tudi pri tem, da avtor ne navaja posameznih podstav, vezanih na posamezne besedne vrste – kot so samostalniška, pridevniška, glagolska in prislovna skladijska podstava. Tako tudi ne omenja posameznih značilnosti in posebnosti, ki so pri tvorjenju vezane na spremembo iz ene besedne vrste v drugo, npr. ko iz samostalnika tvorimo pridevnik ipd. Sicer pa dvomim, da bo uporabnika te slovnice to zanimalo in iz praktičnega vidika dvomim, da bo uporabnik na kakršenkoli način prikrajšan ob pomanjkanju teh podatkov.

V primerjavi z besedotvorjem je poglavje o skladnji bistveno bolje razčlenjeno in dodelano. Snov se začne z obrazložitvijo, kaj skladnja obravnava. Pri tem navaja posamezna razmerja, ki se pojavljajo v odnosu med besedami, besednimi zvezami, stavki in povedmi. To so priredna, podredna in sooredna razmerja. Priredna in podredna razmerja tudi ustrezno prikaže v dveh tabelah, bodisi na nivoju besed, besednih zvez in stavkov v povedi. Tu pogršam podobne primere in obrazložitve, vezane na sooredno razmerje. Čeprav avtor kasneje (nekje na koncu poglavja), ko razlaga S-strukturo stavkov, navede in obrazloži tudi sooredno razmerje kot obliko odnosa med stavki. Glede na to da vsebino nadaljuje z navajanjem in razlago razmerij med stavčnimi členi in so "razmerja" nekako rdeča nit, ki začnejo poglavje o skladnji, bi bilo smiselno, da v tem delu navede čisto

vse, kar je vezano na odnose oziroma razmerja bodisi posameznih stavčnih členov, besed, besednih zvez in stavkov.

Obravnava stavčnih členov je dobro prikazana, saj navajanje vsebine po principu od splošnega k podrobnejmu omogoča uporabniku priročnika boljše predstavo podane vsebine. Tako so stavčni členi najprej razvrščeni na nezložene ali gole oziroma enobesedne in na zložene ali večbesedne.

Posamezni stavčni člen je skozi tabele tudi ustrezno prikazan, saj so na eni strani navedeni pojmi, ki so relativno skupni vsem stavčnim členom in nato njihova razlaga, ki je vezana na lastnost obravnavanega stavčnega člena. Tako prikazana vsebina meni osebno zelo ustreza, saj mi ponuja hitrejši način pomnjenja in lažjo primerjavo posameznih stavčnih členov glede na njihove lastnosti.

Pri razlagi osebka pogršam kakšno opombo ipd., ki bi omenjala in razlagala tudi logični osebek, saj neki splošni uporabnik lahko mimogrede osebek, ki je zaradi zanikanega glagola oziroma povedka v rodilniku, zamenja za predmet.

Avtor v slovnici omenja tudi možnost posameznih izpustov ali elips stavčnih členov npr. osebkov. V slovnici pogršam dodatni razdelek, vezan na besedne zveze in njihovo vlogo v posameznih stavčnih členih, saj imajo posamezne besedne zveze kar precejšnjo težo pri definiranju določenega stavčnega člena.

Razlikovanje povedkovega določila in povedkovega prilastka je lahko zelo zahtevna zadeva, ki lahko ob skromni obrazložitvi ustvari veliko zmedo in ogromno nejasnosti. Tu pogrešam kakšne napotke, zapisane v obliki opombi, ki bi mogoče tudi skozi praktični primer prikazovali način, kako si lažje pomagati pri prepoznavi bodisi enega, bodisi drugega stavčnega člena. Pri povedkovem določilu pogrešam seznam oziroma razčlenbo pomensko nepopolnih ali pomožnih glagolov. Res je, da v opombah avtor navaja nekaj primerov pomensko nepopolnih glagolov, ampak to so samo ilustrativni primeri. Razčlenba, vezana na posamezne lastnosti, npr.: na fazne, frazne, naklonske ipd. glagole, bi nekemu uporabniku omogočila lažjo prepoznavo nekega tovrstnega glagola v povedkovem določilu.

Med drugim je avtor zamenjal pomembno vlogo glagola biti in imeti, saj slabo poznavanje njune vloge lahko ravno tako ustvari veliko zmedo. Osebnostno bi v poglavje umestil podobno tabelo, kot jih je že predhodno avtor uporabljal za ponazoritev drugih slovničnih pravil, kjer bi predstavil delitev glagola biti na pomensko popolno vlogo, torej glagol biti v pomenu "obstajati", "nahajati" in "dogajati se", ter na pomensko nepopolno vlogo. Enako bi storil z glagolom imeti, torej na pomensko popolno vlogo, kjer je glagol imeti v vlogi "prave svojilnosti" in "prostorskosti", ter pomensko

nepopolno vlogo, kjer je glagol imeti v vlogi "neprave svojilnosti", "lastnosti" in "naklonskosti". Seveda vse skupaj opremljeno z ustreznimi primeri.

Stavek kot pojem je dobro definiran. Njegova struktura je tudi ustrezno grafično prikazana oziroma ponazorjena. Avtor omenja tudi hierarhijo v stavku, katere poznavanje je lahko zelo koristno v kontekstu praktične uporabe. Vrste stavkov so ustrezno in smiselno razvrščene in obrazložene, enako velja za sam pojem povedi in različnih vrst le-teh.

Pri odvisnikih pa že naletimo na določene pomanjkljivosti. Razvrstitev v tabeli je smiselna, tudi razlage, vprašalnice in primeri so ustrezni in kot taki navedeni, pogrešam pa povedkov odvisnik in odvisnik povedkovega prilastka. Med vsemi odvisniki avtor ne omenja povedkovega odvisnika, kar štejem kot veliko pomanjkljivost, saj v vsakdanji rabi (predvsem pri govornih besedilih) je povedkov odvisnik dokaj pogosta oblika odvisnih stavkov.

Avtor navaja tudi korake določanja odvisnikov, ki so načeloma pravilni in v ustreznem vrstnem redu, ampak z vidika nekega splošnega uporabnika pozablja eno bistveno zadevo, in to je sam pomen. Če se na hitro in brezglavo vržemo v iskanje posameznih stavčnih elementov in se striktno držimo neke sheme, lahko mimogrede kaj zamenjamo ali napačno razčlenimo. Zato je zelo smiselno, da se najprej

vprašamo o pomenu prebrane povedi in šele nato preidemo v iskanje posameznih stavčnih elementov. Enaki postopek bi priporočil pri določanju vrst priredij, kjer avtor ravno tako ob ustrezni navedbi le-teh navaja tudi korake določanja vrst priredji.

S-struktura v podredno in priredno zloženi povedi je ustrezno obrazložena, edino način prikazovanja bi osebno še dopolnil z omembo posameznih simbolov, ki označujejo vrsto priredja, npr.: $\neq$, $=$, $\Rightarrow$, $\wedge$ ... Saj simboli v splošnem omogočajo ali hitrejšo prepoznavo nekega elementa ali vsebine.

Čeprav gre za priročnik, katerega namen je hiter in pregleden način podajanja neke snovi oziroma vsebine in je posledično razumljivo, da je sama vsebina okleščena in zreducirana na tisto, kar se smatra za najpomembnejše in bistveno pri neki praktični uporabi, se mi zdi, da bi lahko avtor vseeno vključil nekaj besed oziroma kako razlago, vezano na medpovedno skladnjo in na področje besednega in stavčnega vrstnega reda, saj je slednje področje eno izmed tisti, ki so nekemu splošnemu uporabniku najbolj tuje. Med drugim ustrezno poznavanje tovrstnih vsebin zmanjšuje količino napak, ki so vezana na ustrezni besedni in stavčni vrstni red.

Lahko bi dejal, da je osrednje poglavje v priročniku oziroma tisto, ki je najbolj vsebinsko obdelano, poglavje o oblikoslovlju. Vse besedne vrste so ustrezno kategorizirane in obrazložene. V določenih delih avtor zelo dobro veže slovnična pravila s

pravopisom, npr. ko razlaga o pridevnikih in pisanju le-teh z veliko začetnico. Pri pridevnikih pogrešam kako opombo, ki bi razjasnila pojma lastnostni/kakovostni pridevnik, saj v slovnica starejše izdaje srečamo tovrstne pridevnike pojmovane kot kakovostne, novejša literatura pa govori o lastnostnih pridevnikih, znotraj katerih imamo kategorijo kakovosti, in tu lahko pride do zmede oziroma nejasnosti. Drugače pa samo poglavje zajema vse tisto, kar bi z vsebinskega vidika lahko definiral kot bistveno in uporabno. Tudi opombe so smiselne in postavljene na pravo mesto. Posamezne razlage nazorno opozarjajo na različne načine prepoznavanja in ločevanja, npr. kako si pomagati pri določanju lastnostnega ali vrstnega pridevnika v primeru pravljični, pravljičen ipd.

Zadnje poglavje se nanaša na sporočanje. Osnovni elementi, ki so vezani na posamezna besedila oziroma delitev posameznih besedil glede na njihove lastnosti, so ustrezno razvrščeni in prikazani. Uporabnik je tako na pregleden način seznanjen z bistvenimi podatki, ki so potrebni za tvorbo nekega besedila. Tako se srečamo tudi s posodobljeno verzijo posameznih primerov besedil, saj poglavje vključuje tudi pisanje besedil v elektronski obliki, npr. e-pismo. Določeni primeri besedil so tudi ustrezno opremljeni s smiselnimi opombami, saj imajo različni narodi pri enakem modelu besedila različne načine pisanja le-teh: npr. kako pri nas

datiramo pisma in podobna besedila ter kakšni so splošni standardi na tem področju v Evropski uniji ipd. Vsekakor smiselne in zelo uporabne opombe.

In če se za konec vrnem na začetek, je tu potrebno napisati še nekaj besed, vezanih na poglavje o slovenskem jeziku in o naši pisavi ter o poglavju, ki je vezano na zvrstnost slovenskega jezika. Tu že sama naslova poglavij razkrijeta celotno vsebino, ki je ravno tako podana pregledno in uporabniku omogoča, da si lahko ustvari neko splošno sliko o slovenskem jeziku. Za tem pride na vrsto poglavje, ki je vezano na slovenski pravopis. Pravopisna pravila se načeloma ne predelejuje in na kakršen koli način se jih ne preoblikuje ali spreminja, saj bi tako izgubila svoj pomen in bi tako dobili čisto nekaj novega. Kljub vsemu pa je avtor v tem poglavju ostal zvest pomenu pravopisnih pravil in hkrati skozi primere na pragmatičen način združil praktično rabo s teoretičnimi pravili. Izpostavil je tiste dele, ki so (vsaj po nekem splošnem prepričanju) najbolj problematični za nekega splošnega uporabnika. Tudi tu so opombe ustrezno navedene in uporabniku podajajo dodatna pojasnila, ki so ključna za razumevanje predstavljene vsebine.

Moja sklepna ugotovitev bi bila sledeča: Na splošno je v Sloveniji veliko pomanjkanje takšnih in podobnih priročnikov. Zato je kakršen koli izid takšne ali drugačne knjige vedno dobrodošel, saj različnim uporabnikom ustrezajo različne knjige.

Bistveno je samo to, da vsakdo izmed nas nekaj odnese od takšne knjige oziroma ima ne glede na strokovni nivo same vsebine neko praktično korist. Res pa je, da ima vsaka stvar tudi neko svojo mejo. Zelo težko je neko snov poenostaviti in jo čim bolj prilagoditi nekemu poljudnemu bralcu, brez da ne bi česa pomembnega ali bistvenega izpustili. Pri jeziku je to še posebej zahtevno opravilo, saj vse, kar tako rekoč imamo, tudi obstaja. In slej kot prej vsakdo izmed nas naleti na neko zadevo, ki je lahko vrednotena kot neka miniaturna malenkost ali izjema, ampak ta miniaturna malenkost ali izjema ima lahko za posledice neki znatni vpliv.

Tako lahko rečem, da avtor ostaja zvest svoji uvodni besedi in tisto, kar v tem delu omeni, tudi kasneje poda. Vprašanje je samo, ali tista vsebina oziroma poznavanje, ki je v tej knjigi obrazloženo, zadošča za neko praktično rabo jezika v vsakdanjem življenju.

David Kunstek Kneževič

Slovenska rejč na tihinskom

Narodila sam se 1922. leta. 1937. leta sam odišla slüžit na Štajersko, bila sam na Raxi, Hendorfi, Jenersdorfi, Puntigami pa v Graci. 1939. leta sam odišla v Deutschland, tam sam bila tolmač, mejla sam 20 Vaugrov, na stere sam mogla skrb meti, njim tolmačiti i tanače davati, če je steri betežen grato, doktora zva-ti. Bijo je takši, ka je v špitale prišo, vsikši drugi den sam ga mogla gledat titi.

Gda smo ta prišli, Vaugri so meli s sebov ednoga fudaša, steri je začno igrati, oni so pa začnili plesati. Ženske so mele šürke srajce (kikle) pa kak so ple-sale, srajce so vse v lufti bile. Steri takše ešče nej vido, je čüdno videnje bilau. Tam sta stala edna dekla pa en legén pa sta se čüdivala na tom plesi. Ednok samo dekla pravi slovenski: »Johan, tau je strašno lepau!« Zbrodite si, ka sam jaz začütila, gda sam čüla slovenski gučati. Komaj sam do njija prišla, slovenski sam je pozdravi-la. Sta me gledala in sta tö trno veseliva gratala. Njiva sta bila s Slaskoga, že od prejšnjoga leta sta tam ostala. Dekla je prišla nutri v dvorec (kastély), tam je bila slüžbenica, je delala vsefele pa gospaudom dvorila. Johan je pa delo v štali pri kravaj, un je bijo delovodja. Dekla je bila iz Beltinec, ime ji je bilo Gizela Belec. Sempembra sam jaz tö prišla v dvorec. Preveč je fanj bilau. Zbrodite si, vsigdar sam venej po njivaj delala, na mrzлом, na vraučom, na vötri, na sunci... Zdaj pa notrik priti v dvorec, tam delati ino gospodi dvoriti. Nejsam dala valati, ka se tau z menov godi. Dapa kak pravijo, vsakšomi dobromi se najde konec, s menov se je tö tak zgodilo. 20. septembra je cajt dojpreteko pa smo šli nazaj domau na Vogrsko.

Kristina Monek

Doris LESSING: ZLATA BELEŽNICA

Pri interpretaciji dela sem analizirala predvsem glavno literarno osebo, Anno Wulf. Zanimal me je njen odnos do moških, pisanja, hčerke in vseh problemskih sklopov, ki jih zajame s pisanjem beležnic. Predstavlja t. i. svobodne ženske. Želela sem ugotoviti, ali so Annine težave, občutki nemoči individualni ali jih je mogoče povezati z zgodovinskim obdobjem oziroma miselnostjo dobe (feminizem).

Roman *Zlata beležnica* je izrazito ne-tradicionalni roman. Temelji namreč na štirih knjigah, katere piše Anna Wulf. Spopada se z večplastno življenjsko krizo: od razdrte ljubzenske zveze do pisateljske blokade. Zapisovanje v različne beležnice je poskus, kako vnesti red med različne problemske sklope, kot so družbena angažiranost, spomini iz preteklosti, urejanje življenja in pisateljsko delo. Zgodba je sestavljena iz različnih kosov (Lessing 2005). Izrazito posebni so segmenti romana **Svobodne ženske**, ki predstavljajo okvirno zgodbo. V teh delih avtorica govori o dveh ženskih karakterjih, Anni in njeni prijateljici Molly ter o njunih precejšnjih stiskah v odnosih z moškimi in otroki. Opisuje dva ženska karakterja, ki se ob koncu petdesetih borita za samostojnost, čeprav sta njuni življenji prepleteni z otroki, bivšimi možmi in ljubimci.

Različni dnevnikoziromabeležnicenajbivsebovalinjenesvetoveoziroma vozlišča in so tudi simptom njene krize, razcepa, dvomov in ran (Golja 1997: 266). Štiri beležnice so bile enake, kakih petinštirideset centimetrov visoke, toda po barvah so se razlikovale – **črna**, **rdeča**, **rumena** in **modra** (Lessing 2005: 54). V črno beležnico naj bi beležila vire tako zanjo kot tudi za tržno uso- do. Vanjo večinoma zapisuje svoje bivanje v Afriki. V rdeči beležnici opisuje predvsem svoje politično delovanje. Kot komunistična intelektualka skrbno spremlja dileme in konformizem britanske partije, usodo stalizma in politično vrenje širom sveta. Rumena beležnica se začne z Anninim drugim romanom (*Senca tretjega*), kasneje pa se v njej zvrsti vrsta osnutkov za kratko prozo. Modro beležnico pa si je Anna zamislila kot faktografski dnevnik. **Zlata** beležnica pa naj bi predstavljala »vse o njej v eni beležnici« (Lessing 2005: 557).

Toda junakinjine prvotne zamisli so eno, dnevniški zapiski pa drugo. Posamezne beležnice ne odigrajo svojih vlog, ampak se meje med njihovimi svetovi vztrajno brišejo. (Golja 1997: 266). To je tudi pokazatelj, da ima Anna težave s povezovanjem različnih področij v svojem življenju.

Črna beležnica: Srečamo se z njenim bivanjem v Afriki v zgodnejših letih. Piše o kolonialnih prebivalcih, s katerimi je tam preživljala čas.

Tukaj spoznavamo Anno – pisateljico. Omeni svoj roman *Meje vojne*, katerega osrednja tematika je »belsko-črnski« konflikt. Prinese ji nepričakovan uspeh, a namesto, da bi jo to vzpodbudilo k pisanju novih romanov, kar vsi pričakujejo, zapade v pisateljsko blokado. Njen odnos do pisanja oziroma pisateljevanja je res zanimiv, kar nam nazorno prikažejo naslednje Annine misli: »Vendar me prav zares ni zanimalo »biti pisateljica« ali celo, da bi služila denar. Zakaj ne govorimo o igri, ki se jo gredo pisatelji sami s seboj, kadar pišejo, o psihološki igri – ta napisan pripetljaj izvira iz resničnega pripetljaja, ta lik je prenesen iz tistega v življenju, ta odnos je psihološki dvojček onega. Preprosto se sprašujem: Zakaj sploh zgodba – saj ne, da bi bila zgodba slaba ali neresnična ali dakarkoli razvrednoti. Zakaj ne, preprosto, resnica?« (Lessing 2005: 61). Odloči se, da ne bo več pisala: »Odločila sem se, da ne bom več napisala nobenega romana. Imam »petdeset« tem, o katerih bi lahko pisala; in bile bi dovolj korektne. Povsem prepričani smo lahko, da bodo korektni in informativni romani še naprej pritekali iz založniških hiš. Imam samo eno in sicer najmanj pomembno lastnost, ki so potrebne, da lahko pišeš, in to je radovednost. Zaradi svoje nezmožnosti, da bi stopila na tista področja življenja, do katerih mi branijo moj način življenja, izobrazba, spol, politika, razred /.../« (Lessing 2005: 59). Torej bi lahko to njeno blokado, občutke nemoči povezovali z miselnostjo dobe in z vzponom **feminizma**. Vendar so tudi individualne narave, saj si želi biti drugačna in se tako noče počutiti. Da bi se rešila blokade in teh občutkov, obiskuje tudi psihoterapevtko.

V skupini kolonialnih prebivalcev se počuti **svobodna**: »Jaz sem bila v tej skupini gnilo jajce, saj sem bila edina svobodna. Svobodna v tem smislu, da sem se predvsem sama odločila, da pridem v kolonijo, in lahko bi jo zapustila, kadar bi hotela. In zakaj je nisem zapustila? Sovražila sem tisti kraj in tako je bilo, odkar sem leta 1939 prišla tja, da bi se poročila in postala žena pridelovalca tobaka.« (Lessing 2005: 66). »... v koloniji imajo ljudje dosti več prostora, da počnejo, kar jim se zljubi. Dekleta lahko počnejo stvari, za katere bi se v Angliji morala boriti, da bi lahko počela.« (Lessing 2005: 67). Vse te njene misli lahko povežemo z miselnostjo tistega časa. Od ženske se je enostavno pričakovalo, da se bo poročila in imela otroke. Anna pa je čutila drugače, počutila se je kot **svobodna ženska**.

Beležnica na koncu ne sledi več prvotnemu načrtu, tj. da bi bila razdeljena na dva dela. Samo en zapis je bil zapisan z Annino pisavo, ostali zapisi so izrezki iz časopisov. Annin svet se torej nekako zabriše. To nam zopet dokazuje, da ima težave s povezovanjem različnih področij. Zaznati je pisateljsko blokado.

Rdeča beležnica: Najdemo zapise o Annini politični angažiranosti, predvsem v Afriki. »Vsekakor se zdi, da ni, kajti čeprav sem si mesece dolgo

ponavljala, da se nikakor ne bi mogla pridružiti organizaciji, ki se mi zdi nepoštena, sem se vseeno vedno znova zalotila, da sem tik pred odločitvijo, da se pridružim.« (Lessing 2005: 145). Iz tega citata lahko razberemo, kakšen je bil njen odnos do politike, a se kasneje vseeno odloči, da se bo pridružila skupini komunistov. Anna priznava, da zelo malo piše v beležnico in da je to, kar napiše, kritično do partije, a vseeno ostaja v njej. Zanimivo je, da še sama ni točno vedela, zakaj je v partiji. Verjetno jo je gnala misel, da bo s tem pridobila privilegije in s tem posledično svobodo (kot ženska). Izrazit je feminističen pogled na analize povojne britanske partijske scene. V modri beležnici zapiše, da bo postala komunistka, ker po njenem mnenju vsaj v nekaj verjamejo.

Rumena beležnica: Lastne izkušnje povezuje v izmišljene zgodbe. Rumena beležnica je videti kot rokopis romana, saj se začne z naslovom **Senca tretjega**. Spoznamo Ello, za katero nato ugotovimo, da je nekakšen »alter ego« (drugi jaz) Anne. »Vidim Ello, kako počasi stopa po veliki prazni sobi, premišlja, čaka. Jaz Anna, vidim Ello. Ki je seveda Anna. A prav to je tisto, da ni. Tisti hip, ko jaz, Anna, napišem: Ella pokliče Julio in ji oznani itn., Ella odplava proč od mene in postane Ella. Nihče ne razume. Dovolj je, da se imenuje Ella, ne pa Anna. Zakaj sem izbrala ime Ella? Nekoč sem na neki zabavi spoznala dekle po imenu Ella. /.../ Na pogled je bila enak tip kot jaz.« (Lessing 2005: 421). Ta citat kaže, kako se Anna išče. Ella se na podoben način kot Anna sooča s problemi. Skozi »Ellino življenje« lahko ugotovimo, da vse ženske v romanu hrepenijo po moškem, ob katerem bi se počutile izpopolnjene. Ne le spolno, ampak tudi čustveno. Brez moškega so nepopolne, zato se kar naprej spuščajo v, predvsem seksualna, razmerja z njimi in so po vsakem takem razmerju še bolj razočarane nad njimi. Tako pravi »Ella«: »Grozno je to, da mi vsakokrat, ko se konča katera od faz v mojem življenju, ostane samo kakšna banalna puhlica, ki je vsakomur znana: v tem primeru, da so ženska čustva še vedno prilagojena taki vrsti družbe, ki je ni več. /.../ Vedno pridem do sklepa, da so moja resnična čustva neumna, vedno se moram, tako pač je, izbrisati. Morala bi biti kot moški, da bi se bolj brigala za svoje delo kot za ljudi; /.../ ali pa si najti prijetnega, običajnega moškega, ki bi me preživljal – toda tega nočem storiti, ne more biti tako...« (Lessing 2005: 289). Moški, ki se ženskam oz. protagonistkam v romanu ponuja, je poročen avanturist, ki potrebuje nekaj dodatne zabave in razbremenitve.

Na nekaterih mestih je opaziti, da Ella stori določene stvari, ki si jih Anna v resničnem življenju ne bi upala.

»V tem trenutku se je Ella ločila od Elle in stopila vstran, gledala in se čudila.« (Lessing 2005: 296). Ella morda predstavlja nekaj, kar bi si Anna v določenih trenutkih želela storiti, pa se tik pred tem zaustavi in tega ne stori.

Modra beležnica: Poskuša delovati kot nekakšen osebni, kronološki dnevnik. Pojavljajo se različni problemski sklopi. Opažujemo lahko njen odnos do psihoterapevke, ga. Marks (**Mame Cuker**), odnos do same sebe, do hčerke, do pisateljstva in moških. Na več mestih opisuje srečanja pri psihoterapevki »Mami Cuker«. Nanjo se obrne predvsem zaradi ustvarjalne krize, ki jo doživlja. Najbrž so ji ti obiski pomagali, da zna stanja ljudi, s katerimi prihaja v stik, analizirati zelo natančno. Odnos do psihoterapevke se odraža v veliki meri že v samem poimenovanju. Sklepamo lahko, da ji po eni strani predstavlja neko oporo in razumevanje, po drugi strani pa se v razmišljanju ne strinja vedno z njo. O določenih stvareh imata drugačne poglede in posledično tudi drugačno razmišljanje. Zanimiv se mi je zdel pogovor, ko mora Anna opisati samo sebe, kot bi opisovala koga drugega: »Anna Wulf je drobna, temna, suha, občutljiva ženska, pretirano kritična in defenzivna. Stara je trintrideset let. Eno leto je bila poročena z moškim, ki ga ni marala, in ima hčerko. Komunistka je.«. »Anna Wulf sedi na stolu pred dušno zdravnico. Tam je, ker ničesar ne more globoko doživljati. Otrpla je. Ima veliko prijateljev in znancev. Ljudje jo radi vidijo. Toda rada ima le enega človeka na svetu, svojo hčer.«. (Lessing 2005: 217) Iz njenih besed razberemo nesposobnost globljega čustva. Je trda, vztrajna ženska, ki se je rešila veliko »bolečega osebnega gradiva«, kot to poimenuje sama. Ni tip ženske, ki bi stisnila zobe in se podredila. Prav tako noče vztrajati v nekem lažnem zakonu zaradi zunanega videza, niti zaradi otroka. Anna tudi priznava, da se čuti drugačna. Prepričana je, da živi življenje, kot ga ženske še niso živele. Pravi, da se ženske niso videle, kot se vidi ona. »Niso se videle, kot se vidim jaz. Niso se počutile tako, kot se počutim jaz. Le kako naj bi se?«. (Lessing 2005: 433) Menim, da tako razmišlja predvsem zaradi vzpona feminizma, kar v tistem trenutku še vedno pomeni, da poskuša živeti z »moško svobodo«.

Zanimiv je Annin odnos do hčerke **Janet**. V tem odnosu spoznamo Anno kot popolnoma drugačno osebo. Nastopi druga Anna. Nekje pravi: »Napolnilo me je čustvo, ki prevzame človeka, ki prevzame ženske pri otrocih: občutek silovitega zmagovalca: da kljub temu, da se zdi nemogoče, kljub teži smrti, ta človek obstaja, tukaj, čudež dihajočega mesa.« (Lessing 2005: 305). V opisih hčerke je moč sprevideti njeno ljubezen. Npr. »ko jo vidim, kako sedi v postelji, s skuštranimi črnimi lasmi, z vilinskimi kodri, z drobnim bledim obrazom (**mojim**), ki se smehlja, nejevolja izgine pod privajenostjo discipline in se skoraj

takoj spremeni v ljubezen.« »Zaradi ljubezni se skrčim na Janetino velikost, postanem Janet.« (Lessing 2005: 307). Dejansko se tukaj spremeni v vsakdanjo žensko. Vse skupaj je enkrat Mami Cuker poimenovala celo »gospodinjska bolezen«. Zanj to pomeni, da postane drugačna. Pred njo izključi »nemočno trpinko«.

Glede pisateljavanja pravi: »Razlog za mojo očarano zatopljenost je nekje drugje. Pisanje je zvečine plosko, pohlevno, optimistično in ima nenavadno vesel ton, tudi kadar obravnava vojno in trpljenje. Vse to izvira iz mita. Toda to slabo, mrtvo, banalno pisanje je druga plat moje medalje. Sramujem se psihološkega vzgiba, iz katerega so nastale Meje vojne. Odločila sem se, da ne bom nikoli več pisala, če je to čustvo, s katerim moram napajati svoje pisanje.« (Lessing 2005: 320)

Velikega pomena je njena selitev iz Mollyinega stanovanja. V novo stanovanje gre zato, da bi dala prostor moškemu (Michaelu ali njegovemu nasledniku) in beležnicam. Modra beležnica naj bi se uporabljala za zapisovanje dejstev. Vsak dan je oblikovala in pripenjala Anno na list. Zanimivo je, da ob prebiranju zapisanega v beležnici ne prepozna samo sebe. Besede zanj nimajo več istega smisla, ne pomenijo ji ničesar: »Besede niso nič ali so kot izločki gosenice, ki jih iztisne v nitkah in se potem na zraku posušijo.« (Lessing 2005: 437) Njeni občutki se le še stopnjujejo do točke, ki ji sama pravi »Annin zlom«; pravi: »Kajti besede so oblika in če sem na točki, kjer podobna, oblika, izraz niso nič, potem tudi jaz nisem nič, kajti ko sem prebirala beležnice, mi je postalo jasno, da ostajam Anna zaradi določene vrste razuma. Ta razum se raztaplja in zelo se bojim.« (Lessing 2005: 437)

Poseben je Annin odnos do moških oziroma do ljubimcev, ki jih spoznavamo skozi zgodbo. Hrepeni po najintimnejšem stiku z moškim. Ta **stik** je zanj kot vhod do njegovega srca, do njegove duše. Vendar se vrata do njegovega srca ne odprejo, ampak se zaloputnejo z vso močjo in ženska ostane v vseh pogledih še bolj nepotešena, kot je bila prej. Nekakšna razrešitev pride v obliki ameriškega pisatelja Saula, ki je zaradi podobnih težav – vsaj kar se pisanja tiče – v prav takih zagatah in dilemah (Lessing 2005): »Kaj je to, kar tako potrebujemo? (Mislila sem nas, ženske.) In koliko je vredno? To sva imela z Michaelom, toda njemu ni nič pomenilo, kajti če bi mu, me ne bi zapustil. In zdaj imava to s Saulom, planila sem po tem, kot da sem žejna in je to kozarec vode.« (Lessing 2005: 546). **Erotični razcvet** izpelje Anno iz nerešljivega krogotoka in namesto dotedanjih štirih vzame novo, zlato beležnico. (Lessing 2005)

Zlata beležnica pomeni strnitev vseh Ann v eno samo. Čeprav jo podari odhajajočemu moškemu, nakazuje izhod iz t. i. brezizhodnega stanja, v katerem je obtičala. Zlata beležnica je nov dnevnik, v katerem se bo zapisovala kot samozavestna in zrela ženska (Golja 1997: 266). V sebi nosi nekakšen **ključ** do njenega okrevanja in preporoda.

SVOBODNE ŽENSKÉ 1, 2, 3, 4 in 5

V okvirni zgodbi sta v ospredju Anna in Molly. Dotikata se palete vprašanj in dvomov, ki jih pozna večina žensk sodobnega sveta. Ženske v romanu niso **svo-****bodne** zato, ker bi s svojo svobodo hotele dokazovati enakopravnost z moškimi, svobodne, se pravi nevezane, so zato, ker nočejo biti zvezane z moškimi, ki jih ne izpolnjujejo. V teh delih je pogosto nakazan Annin odnos do moških. »*Anna je odkrila, da večino časa zapravi, ne da bi karkoli počela; in se odločila, da bo pravi lek za njeno bolezen moški. Predpisala si ga je kot zdravilo.*« (Lessing 2005: 590).

V romanu smo torej opazovalci nekakšnega **notranjega razvoja** mlade pisateljice Anne. Doris Lessing je ustvarila enega tistih literarnih likov, ki bodo vztrajali v času. Anna Wulf ima namreč v galeriji likov svoje življenje, predvsem pa je metafora za neki odnos do življenja: biti odprt in sprejemati bolečine. (Golja 1997: 266)

VIRI in LITERATURA

Miriam DREV, 2005: Vrhunci stoletja 49 – O pisateljici Doris Lessing. Delo, let. 47, št. 32. Str. 11.

Marko GOLJA, 1997: Generalka za vice. Primorska srečanja, let. 21, št. 191. Str. 266.

Doris LESSING, 2005: Zlata beležnica. Ljubljana: Delo d. d.

Besedotvorje v ljudskih ugankah in ljudskih izštevankah

Slovenski knjižni jezik III – Besedotvorje in besedoslovje s frazeologijo

V študijskem letu 2009/2010 smo študentje na seminarju pri predmetu Slovenski knjižni jezik III pripravljali seminarske naloge na različne teme, ki nam jih je pripravila red. prof. dr. Irena Stramljič – Breznik. Bile so aktualne in raziskovalno zanimive iz besedotvornega in frazeološkega vidika. Razdeljene so bile na tri tematske sklope, in sicer na prvi sklop – Besedoslovje, leksikologija, drugi sklop – Besedotvorje in tretji sklop – Frazeologija.

Pod prvi sklop so spadale teme, kot npr. asociativni slovarji, ekolingvistika, delež eno- in večpomenk po SSKJ za posamezne črke od A do H, prispevki iz leksikološke literature ...

Pod drugi sklop npr. Besedotvorje v slovenskih frazemih in pregovorih, besedotvorje v slovenskih ugankah in ljudskih izštevankah, besedotvorje v sodobnih besedilih ...

Pod zadnji sklop pa teme, kot so frazeologija v besedilih (časopisna, oglasna besedila in zvočni posnetki), frazeologija v tvorbi besed, oglasi (besedila v besedilu).

Moje delo je bilo analizirati slovenske uganke in ljudske izštevanke glede na besedotvorje. Raziskovanje sem pričela s pregledom reprezentativnih zbirk slovenskih ugank in ljudskih izštevank. Izbrala sem 60 slovenskih ljudskih ugank in 10 ljudskih izštevank. Pregledala sem jih s posebnim ozirom na ne- navadne tvorjenke, neznane besede in kakorkoli zaznamovano leksiko. Zanimalo me je, ali je pomen teh besed dovolj dobro utemeljen. Najprej sem preverila, če se te določene besede pojavljajo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika in Pleteršnikovem slovarju. V naslednjem koraku sem si zastavila vprašanje, kako pogosto se te besede pojavljajo v korpusih FidaPLUS in Nova beseda. Določene besede, pri katerih pa nisem na podlagi omenjenega gradiva ugotovila ničesar oziroma premalo, sem poskusila poiskati še v Etimološkem slovarju.

Po pregledu teh zbirk sem ugotovila, da nekatere besede nekako nimajo dovolj utemeljenega pomena. Torej so te besede ali novotvorjenke ali pa so že toliko zastarele, da pomena ne najdemo več nikjer. Tudi besede, ki jih nisem poznala, sem poiskala in ugotavljala pomene in pogostost rabe le-teh. Ugotovitve so bile seveda različne. Nekatere se še morda uporabljajo, nekatere pa, žal, več ne, za kar je morda kriva sama zastarelost besede in na novo prihajajoči neologizmi.

Pri izštevankah sem ugotovila, da so večinoma tvorjene le na podlagi ritma in tako besedam težko določimo pomen. Tukaj lahko glede pomenov uporabimo predvsem domišljijo. V korpusih se sicer te besede pojavijo, a le v kakšnih naslovih oz. izštevankah, kar je bilo tudi pričakovati. Besede so seveda premalo utemeljene, tvorjene z domišljijo.

Nekaj primerov:

1. Brez ust govorim,
nezastopnim molčim.
(knjiga)

Nezastopni: TVORJENKA

(nasprotno od zastopni > ne-zastopni, Se, nasprotna lastnost, Prid. < PBZ)

- **SSKJ:** /
- **Pleteršnikov slovar:** /
- **FidaPLUS:** 0 zadetkov
- **Nova beseda:** 0 zadetkov
- **Etimološki slovar:** /
  - **Premalo utemeljen pomen.**

2. **Možiček** pade z drevesa v travo,
klobuček okrogel mu krije glavo,
zver pride ščetinasta, **dolgousta**,
popade možička in ga pohrusta.
(želod)

Možiček: TVORJENKA

(majhen možic > možič-ek, Im, manjšalnica, Sam. < SBZ s prid. pril.)

- **SSKJ:** možiček 'manjšalnica od mož'
- **Pleteršnikov slovar:** možiček 'možic'
- **FidaPLUS:**
  - ❖ nelematizirano: 370 zadetkov
(npr. Možiček mi je pozorno prisluhnil.)
  - ❖ lematizirano: 764 zadetkov
- **Nova beseda:** 148 zadetkov (npr. Revež, si revež, ljubi možiček.)

Dolgousta: TVORJENKA

(taka, ki ima dolga usta > dolg-o-ust-a, lastnost, Zm.-p., Sam. < SBZ)

- **SSKJ:** /
- **Pleteršnikov slovar:** / (le dolgoušec)
- **FidaPLUS:** 1 zadetek (Izredno vitka, dolgousta ježkova prisesnica živi v simbiozi z morskim ježkom.)
- **Nova beseda:** 0 zadetkov
- **Etimološki slovar:** /
  - Premalo utemeljen pomen.

3. Ves dan **zdéha**,
nikdar se ne **upéha**.
(kovaški meh)

Zdeha (zdehati): NETVORJENKA

- **SSKJ:** zdehati 'zehati'
- **Pleteršnikov slovar:** zdehati 'zehati'
- **FidaPLUS:** 2 zadetka
(npr. Ste že kdaj govorili s kom in je ta pričel zdehati.)
- **Nova beseda:** 5 zadetkov (npr. pa se ji je pričelo zdehati in je zaspala)
- **Etimološki slovar:** /

Upeha (upehati): TVORJENKA

(pehati u > u-pehati, In (AVM: Se), dejanje, Glag. < GBZ)

- **SSKJ:** upehati se 'zaradi teka težko dihati, občutiti utrujenost'
- **Pleteršnikov slovar:** upehati 'müde machen, sich müde gehen'
- **FidaPLUS:** 526 zadetkov (npr. po taki divji ježi sta se oba upehala)
- **Nova beseda:** 6 zadetkov
(npr. pojdiva počasi, nikakor se ne smeš upehati)

Izštevanka:

1. **Án doj tŕtanoj,**
ára mĭja kómpanĭja,
tĭka táka, srbaráka,
vĭja, vĭja, ven!

Literatura:

- Vojan Tihomir ARHAR, 1994: 99 orehkov. Celje: Mohorjeva družba.
- Ivan DODIČ, 1974: Uganke in zanke. Ljubljana: Samozaložba.
- Niko GRAFENAUER, 2001: Uganke. Ljubljana: Založba Mladika.
- Ured. Primož HIENG, 2003: Ugankarica (500 najlepših slovenskih ugank). Kamnik: Harlekin.
- Polona KRANJEC, 1994: Veliko nas je ... Ljubljana: Založba DESK.
- Zb. in ured. Darinka PETKOVŠEK, 1965: Slovenske uganke. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jože STABEJ, 1992: V katerem grmu tiči zajec. Ljubljana: Založba Mladika.
- Josip STRITAR, 1951: Uganke. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Valentin VODNIK, 1952: Uganke. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Iz. in ured. Marija VOGELNIK, 1990: Ura je ena, medved še spi (slovenske ljudske naštevanke, odštevanke in izštevanke, igre in poigranke, nagajivke in posmehulje). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Zb. Marjeta ZOREC, 1996: Bibaugiba. Kamnik: Založba Harlekin.
- Oton ŽUPANČIČ, 1999: Mehurčki in petdeset ugank. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Maks PLETERŠNIK, 1894–1895: Slovensko-nemški slovar. Ljubljana: Založba ZRC.
- Marko SNOJ, 1997: Slovenski etimološki slovar. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 2008: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: DZS. Korpusa FidaPLUS in Nova beseda.

Gregor Strniša:

Žabe ali prilika o ubogem in bogatem Lazarju

(Seminarska naloga pri predmetu Slovenska književnost IV)

1. Uvod:

Pri predmetu Slovenska književnost 4 sem v seminarski nalogi analizirala poetično dramo Gregorja Strniše – Žabe ali prilika o ubogem in bogatem Lazarju (1969). Dramsko delo je avtor označil kot moraliteto. Delo me v veliki meri spominja na Goethejevega Fausta. Osredotočila sem se tudi na samo oznako oseb in sestavljenost same drame. V tem članku sem naredila povzetek naloge in izpostavila meni pomembnejše ugotovitve.

2. Analiza dela (fabula, osebe, motivi, ideja, didaskalije ...)

● **Fabula:**

Reven poštar Lazar zaide v starodavno krčmo »Žabe« na Barju. V krčmi je Točaj, ki z Lazarjem prične pogovor. Točaj ima ravno tisti dan svoj rojstni dan, zato Lazar želi, da bi nazdravila z rumom. Že na samem začetku Točaj nakaže, da je skrivnosten in ne verjame v vitalizem življenja. Oba se začneta surovo pogovarjati – vseskozi je Točaj veliko bolj odrezav in oster. Lazar je pasiven, otožen, osamljen, reven in zato obupan nad svojim življenjem. Le-to Točaju tudi pove. Točaj ga sprejme za svojega prijatelja. S tem skleneta pakt, ki je za Lazarja poguben. Vseskozi mu pripoveduje, da se bosta še večkrat srečevala, pogosti ga tudi z žabami. Le-te Točaj lovi, saj so kot človeške pogubljene duše. Lazarju pove, da je pojedel tudi bedro svoje babice in teto. Vseskozi daje Točaj vedeti, da sta z Lazarjem v asimetričnem odnosu – sam ima sebe na pediestalu. Točaj je torej hudič, ki je kot otrok mislil brcniti očeta, a je ubil svojega brata. Sedaj "prižiga ljudem luči" – odpira jim oči in jim toči čisto vino. Lazar mu daje vedeti, da v hudiča ne verjame in da bi mu tudi prodal dušo, ki je nima. V tem se Točaj razkrije – sleče beli suknjič in obstane cel v črnem. Lazar osupne, noče verjeti, reče, da se šali, misli celo na maškarado. Vendar je prepozno. Prej s hrbtom proti njima obrnjena babica, se sedaj obrne in pokaže svoj pravi obraz, ki je zelo spačen, ima dolge zobe in rogove, ki ji štrlijo iz rute. Lazar spozna, da je to hudičeva babica. Čeprav jo na začetku še nagovarja z mamica, ugotovi, da ne gre za "mit o dobri babici".

Lazar spozna, da poti nazaj ni. Spozna, da je točaj tako kot pravi sam: *jaz sem več, jaz sem vladar večnega ognja, večnih senc/ ... / te stalim v topilniku, te pretopim in naredim iz tebe pravega moža.* (Strniša 1969: 16) Babica ga nato vpraša, kaj bi počel kot velik, bogat mož. Lazar ji v pesmi pove, kaj vse bi rad imel in počel. Pri tem je najbolj groteskna želja, da bi do jutra balinali z lobanjami. Točaj ga preimenuje v Mynheer Lazarus van Guldenmeera. S tem izgubi tudi spomin, čeprav sprva okleva, a vseeno pristane, ko se pokaže drzna Evica. Lazar se zabode in Točaj mu iz telesa, poleg noža, izdere še vrečo žab – nečistih misli, dejanj ... Evica sedaj bogatega Lazarusa zapeljuje, se iz njega norčuje in zato jo Lazarus ubije. Evica je zanj kot spomin na neuslišano mladostno ljubezen. Da bi truplo skril, za pomoč prosi Točaja. V tem času se Evica zopet pojavi. Zjutraj se Lazarus zbudi zopet kot pismonoša. Misli, da gre le za hude sanje, čeprav ima na sebi brazgotino, Točaj pa ga prepričuje, da ima to brazgotino že od otroštva. Točaj od njega želi plačilo, očita mu tudi, da je zapeljeval njegovo ženo. Nato ga brcne ven. Tako kot na začetku briše – tokrat točilni pult. Izdavi, da je z gosti en sam hudič.

- **Osebe:**

- Točaj
- Lazar in Lazarus (isti igralec)
- Babica in Evica (ista igralka)

- **Glavna oseba:**

- **Lazar ali (in) Lazarus** – miren, pasiven poštar, ki sanja o bogastvu. Slepí ga misel, da je človek srečen le, če ima moč, denar in vpliv. Razočaran nad svojim življenjem se zaupa Točaju, ki njegovo dušo pogubi. Kot bogataš se kaže močan, nima občutka za pravo vrednost življenja. Ime je zanj primerno – Lazar – človek ki se plazi, lazi, ne najde prave sreče in se kaj hitro sam ujame v zanke svojih lastnih želja in dejanj. Kot otrok je bil najdenček. Večno tava in ne najde pravega smisla in mesta v življenju. Avtorjev premišljeno izbrani junak v nas vseskozi zbuja sočutje (patos). Ni popolna oseba – ima svoje prednosti in slabosti. Pomembno pa je, da se v nas zbudajo tudi večna vprašanja tako kot Lazarju. Gre za splošen karakter – revež, ki sanja o bogastvu. Psihično je neuravnovešen, iskalec, ki išče srečo v življenju. Konec mu vzbudi še več sumničenja kaj je res in kaj ne. Gre za preprostega reveža, ki išče neko oporno točko, da bi ga rešila nesrečnega življenja.

Gre za zanimiv preobrat, kako se revež spremeni v bogataša in s tem postane popolnoma drugačna oseba. To lahko primerjam tudi na podlagi pesmi.

Lazar pove pesem Točaju:

Ko bi jaz postal bogat
Ko bi jaz postal bogat,
bi si kupil ananas,
lepo malo deklico
in star grad nad jezerom,
pa mi bi bilo lepo!

Ko bi snedel ananas,
v gradu brez oken in brez vrat,
ne bi dal spati deklici
vsako noč do polnoči,
nama bi bilo lepo!

Ko bi pa polnoč prišla,
bi stopil iz omare strah,
do jutra bi balinali
z mrtvaškimi lobanjami,
pa bi nam bilo lepo!
(Strniša 1969: 17)

Lazarus – popolnoma druga oseba:

Palače iz marmorja imam,
imam na morju ladje,
letala urnejša od sanj,
steklarne, draguljarne.

V kristalu mi odseva svet
manjši kot je v resnici,
skozi rubin ga vidim spet,
ko da je zlat kolibri.

Mali kolibri odleti,
zlato ostane v pesti –
če je svet večji, kot si ti,
se skrij pri lepi ženski!

Imam nasade pisane,
po gredah tulipane,
imam, kar hočem, imam vse –
če nimam, si pa vzamem!
(Strniša 1969: 33–34)

■ **Stranske osebe:**

Točaj – hudič, Lucifer, lovec na žabe – že kot otrok je ubil brata in s tem zašel na stran pota svojega življenja. Ima moč spreminjati položaje in vpliv ljudi, vendar jih le pogublja. Gre za labilno osebo, ki večno tava in išče slabe, pogubljene duše. Ni zmožen iskrenega prijateljstva, zato vedno išče novo žrtev, ki jo bo lahko pogubil. Kot stranska, a zelo pomembna oseba, daje vtis slabiča, ki kot naključna oseba, ko se Lazar znajde na Barju, uniči njegovo življenje oz. mu da novo spoznanje. Po mojem mnenju si je dramaturg Točaja izbral ravno zato, ker nalije čašo vina – čašo čistega vina.

■ **Babica ali (in) Evica** – v isti osebi se menjata kot grda in nečimrna, pogubna starost in zapeljiva, mlada ter prav tako pogubna mladost. Vseskozi se tako Lazar in Točaj strinjata, *da je baba hudič, ki vse pokvari*. Ime Eva se navezuje na Sveto pismo in prvo žensko, ki je obsojena, da je sebe in Adama izgnala iz Raja. Tukaj je kot kača (Kača, kača, kačica), ki Lazarusa zapeljuje, da bi jo ubil. Ima celo rdeče jabolko kot Eva iz Raja. Tudi Evica se išče in se ne najde. Edini cilj ji je smrt. Gre za cikel dan–noč, ki kroži in še vedno se nihče ne najde, ki bi jo zares ubil. Je družica Točaja in posebjeno zlo, ki ga ne nihče ne more ubiti.

● **Avtorjeva ideja:** ideja se je avtorju porodila zagotovo zaradi izgubljenosti individuuma v svetu. Zaznamovala ga je II. svetovna vojna in po vojni groba takratna oblast, ki je zagotovo vplivala na njegovo ustvarjanje. Vseskozi gre za posameznika, ki se išče v družbi in išče tudi prvobitna vprašanja.

- **Motivi v drami:**
- **Glavni motivi:**
  - labilnost posameznika v svetu in s tem eksistencialna problematika,
  - slepo zaupanje v blišč in denar – socialna problematika nižjih uradniških oseb,
  - življenje kot iluzija ali resnica,
  - nemorala sveta.
- **Stranski motivi:**
  - uboj Točajevega brata in Eve,
  - motiv ljudožerstva (blasfemična iskrica – samo nakazan),
  - odnos do žensk in
  - navidezna resničnost – privid ljubezni – prave ljubezni ni.
- **Situacijski motivi:**
  - Lazarjev prihod,
  - Lazarjeva slepa naivnost, saj misli, da je vse skupaj šala,
  - Lazarjev spomin na mladostno ljubezen – kot Evica (nato postala pocestnica) in
  - Lazarjev uboj Evice.
- **Smerni motiva:**
  - Lazarjev prihod na napačen kraj in
  - Lazarjeva radovednost, da vseeno poskusi in gre v novo življenje.
- **Dogajalni prostor:** krčma »Žabe« na Barju. Že sam prostor vzbuja srhljiv vtis, neprijetno počutje. Gre za marginalnost, obrobje, močvirje, ki so prisposoda kot nekaj slabega, odmaknjenega. Prostor kot Barje mi pomeni prvotno naselitev mostiščarjev in s tem, če lahko rečem, praprobleme – človeška bivanjska tematika in večna vprašanja

**Pesem o krčmi;
(prva kitica)**

Naša krčma je že stara,
stara sto in tristo let,
skoz ta dimnik je letala
že nekoč večča na Klek.
(Strniša 1969: 34)

SEMINARSKÉ NALOGE

- **Naslov:** Žabe so kot pogubljene duše ljudi. Vse te izdaje, grehe pa poje do potomci, človeštvo, ki živi naprej. Vse je zgodovina, a se je na izbrisati. Tako Lazar je svojo babico in teto, na kar ga opomni tudi Točaj.
- **Dogajalni čas:** prvi pomladni dan – Točajev (hudičev) rojstni dan – 21. 3. Dogodki se nato dogajajo ponoči, vse se zaključi z jutrom – kot prisposoba za nov začetek. Kot pomlad se vse rojeva in pride do novih spoznanj.
- **Dramski govor:** prevladuje dialog. V samem delu zasledimo tudi pesmi. Govor je knjižni. Velikokrat se uporablja beseda hudič – ki je kot pomanjševalnica za besedo hud. Veliko je retoričnih vprašanj. Govor je ritmiziran, v rimah osebe odgovarjajo drug drugemu na vprašanja. Veliko je obešenjaških šal, ljudskih pregovorov. Drama vsebuje tudi veliko pesmi.
- **Tehnika drame:** sintetična. Dogodki se začnejo odvijati takoj, ko Lazar pride v krčmo. Pri tem se spominja tudi svoje mladosti – delno je zato analitična – Evica ga spomni na mladost in na neizpolnjeno ljubezen.
- **Dvojnosti:** človek kot žrtev in rabelj, človek med izpolnjenimi in neizpolnjenimi sanjami, mladostno hrepenenje in starčevsko spoznanje ter igra videza in resnice.
- **Didaskalije:** so zelo obširne. Natančno opisujejo prizorišče dogajanja in samo gibanje oseb na odru. V zadnji odigrani predstavi v režiji Jerneja Lorencija igralci didaskalije vseskozi govorijo. Didaskalije oz. sama dejanja na odru lahko včasih povedo več kot same besede.
- **Vzporednice s Faustom:** Faust (Srečko) kot vedoželjnež, učenjak, iskalec resnice, ni srečen – z Mefistom (posrednikom boga) – skleneta pakt za večno in neskončno radost njegovega življenja. Tukaj je Mefisto Točaj, ki zna manipulirati z Lazarjem. Vmes pride Evica (Marjetka/Metka) – le-tu jo Lazar sovraži, medtem ko se Faust nesmrtno zaljubi v Metko, ki je zaradi obsodbe uboja matere in detomorilstva v ječi. Vendar Faust išče večnost, Lazar pa bogastvo. Tudi tukaj se gre za boj med dobrim in zlim, čeprav je v Strnišinem delu najti še več grotesknosti, ki se povezuje s poezijo, ritmom in le-to stopnjujejo samo grozo, ko se Lazar ujame v lastne zanke. Pri tem Strniša ne moralizira – jasno da vedeti, da je svet, ki je pred nami lep, vendar moramo takšnega ustvariti sami. Gre za svet med fiziko in metafiziko, med tostranstvom in onostranstvom. Strniša postavlja korektna, življenjska vprašanja, ki imajo globlji pomen in nakazujejo, da se realni svet s tem premalo ukvarja. S tem nakazuje, da bogastvo človeka ne more osrečiti.
- **Pet delov drame in njena tri mesta:** Gustav Freytag razdeli dele drame na uvod, sprožilni element, stopnjevanje, tragični moment, padajoče dejanje, moment zadnje napetosti in katastrofo. Če na ta način analiziram poetično dramo Žabe, jo lahko razčlenim takole:

- Uvod: poštar Lazar zaide v krčmo »Žabe« na Barje – išče Ozko pot.
Sprožilni element: Točaj ga zavede, češ, da je prišel prav, čeprav sam Lazar ve, da ni prišel prav. Vseeno ostane in začne nazdravljati na Točajev rojstni dan.
- Stopnjevanje: Lazarjevo pripovedovanje o njegovem nesrečnem življenju. Točaj uvidi, da ga bo lahko zavedel in ga že napeljuje, da ga pogubi. Lazar si želi drugačnega življenja, sanja o bogastvu in s tem misleč, o srečnem življenju.
- Tragični moment: "prijateljska pogodba" med Točajem in Lazarjem, da bi postal bogat. V zameno zato izgubi spomin. Sprva še okleva, a prikaže se Evica, ki v njem razblini še zadnje dvome.
- Padajoče dejanje: spoznanje, sedaj Lazarusa, da tudi biti bogataš, ne pomeni sreče. Misli, da je Evica spomin na njegovo neuslišano mladostno ljubezen. Njeno spakovanje in zapeljevanje sledi do navideznega uboja.
- Moment zadnje napetosti: Lazarus hoče spet postati revež. Točaj mu ugodi.
- Katastrofa: zjutraj se zbudi in se spominja grozovitih sanj. A brazgotina priča o tem, da je vse mogoče le bilo res. Točaj ga nažene. Lazarju oz. gledalcu ali bralcu se odpira vprašanje videza in resnice.

Če se zgledujem po Vladimirju Kralju je drama razdeljena na razpostavo ali ekspozičijo, sprožilni element ali začetni konflikt, vrh dejanja, peripetijo (glavni preobrat) in razplet dejanja ter katastrofo ali iztek dejanja. Sama se bolj strinjam z zgornjo razdelitvijo.

● **Za zaključek – mnenje o Žabah**

Strniševo delo Žabe nosi globlji pomen. V pravljicah poljub žabe pomeni, da bo dekle s tem rešilo princa in živelo z njim srečno do konca svojih dni. Tukaj so žabe kot človeške pogubljene/slabe duše, ki opominjajo potomce na vso prvobitno zlo, ki ga ima človeštvo. Pri tem jasno daje vedeti, da je človek večno pohlepen in da temu ne bo nikoli konec. Ljudje večno hrepenijo po sreči ali čem drugem, a sama sem mnenja, da premalokrat živimo v sedanosti in vse delamo za prihodnost. Ritem življenja nam narekuje, da je glagol počakati sramota in izraz nemočnih. A konec koncev smo v večni čakalnici primeža, da nas požre sam čas. Lazarjev je veliko, vsi se plazimo in iščemo svoj prostor pod soncem. A ko ga najdemo, se z njim, tako kot Lazar, ne moremo zadovoljiti. Padec v večni krogotok časa in iskanja pa nam daje vedeti, da se vse ponavlja – ampak vedno v

SEMINARSKÉ NALOGE

---

drugačnih barvah in drugačnem spoznanju. Gre za igro videza in resnice – pri tem je v delu pomembno tudi ogledalo, zrcalo. Tako ali tako pa je že Shakespeare dejal: *iz take snovi smo kot sanje*.

Literatura:

- Gregor STRNIŠA, 1969: *Žabe ali prilika o ubogem in bogatem Lazarju*. Maribor: Založba Obzorja.
- Gregor STRNIŠA, 2007: *Zbrane pesmi*. Ljubljana: Beletrina.
- Janko KOS idr., 1977: *Leksikon Sova: Literarna teorija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Janko KOS idr., 1996: *Leksikon Sova: Književnost*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Vladimir KRALJ, 1964: *Dramaturški vademekum*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gustave FREYTAG, 1976: *Tehnika drame*. Ljubljana: Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega.

Ekskurzija po Makedoniji

V tednu od 20. do 27. marca 2011 smo se študentje dvopredmetne slovenistike odpravili na dolgo pričakovano strokovno ekskurzijo po Makedoniji v okviru lektorata makedonščine. Skupaj z nami so potovali študentje južnoslovanskih študij iz Filozofske fakultete v Ljubljani, ekskurzijo pa sta vodila lekt. Gjoko Nikolovski in doc. dr. Namita Subiotto.

Po nočni vožnji smo dopoldan naslednjega dne prispeli v Skopje, kjer nas je na Filozofski in Filološki fakulteti v Skopju sprejel predstojnik za slovenske jezike. Nato smo si ogledali bližnjo mošejo in se sprehodili po starem delu Skopja, po skopski »čaršiji«, kjer se nam je v spomin najbolj vtisnila znamenita ulica zlatarjev. Sledilo je tradicionalno kosilo, kjer smo navdušeno okušali slastne dobrote makedonske kuhinje, ki so nas spremljale in razvajale skozi cel teden.

Naslednji dan smo se najprej ustavili v Kruševu, ki je najvišje ležeče mesto na balkanskem polotoku, saj leži na višini 1350 m. Tam smo prižgali svečko na grobu znanega makedonskega pevca Tošeta Proeskega, ogledali pa smo si tudi Makedonium, spomenik in muzej Ilindinske vstaje. V Kruševu je bila leta 1903 za dvanajst dni ustanovljena Kruševska republika kot upor proti Otomanskemu cesarstvu. Dan, ko so razglasili republiko, je bil 2. avgust, ki danes velja za makedonski državni praznik. Sledila je pot proti Bitoli z ogledom arheoloških najdb naselbine iz časa Filipa II., očeta Aleksandra Velikega, zvečer pa smo po zanimivem in napornem dnevu prispeli na Ohrid, kjer smo preživeli naslednja dva dneva naše ekskurzije.

Ohrid nas je očaral predvsem z bogato kulturno in zgodovinsko dediščino, ogledali smo si staro mestno jedro, občudovali arhitekturo tipičnih ohridskih hiš, z zanimanjem prisostvovali prikazu ročne izdelave papirja, občutili mogočnost in starodavnost amfiteatra, se povzpeli na obzidje s pogledom na mesto in v soncu lesketajoče jezero ter obiskali ohridske najznamenitejše cerkve. Popeljali smo se tudi do samostana sv. Nauma z znamenitim ikonostasom, kjer so nas navdušili pavi s svojo mavrično paletno barv, nekateri izmed nas pa smo se z ladjico peljali do izvorov jezera.

Preden smo se ponovno vrnili v Skopje, kjer smo preživeli zadnji dan naše ekskurzije ob ogledu novega dela Skopja in prostem času za nakupe na »čaršiji«, smo obiskali tudi mednarodno univerzo in rojstno hišo bratov Miladinov, ki sta zbrala ljudske pesmi in sta pomembna zaradi tako imenovanega narodnega preporoda. V Vevčanih pa nas je ob kosilu spremljala pristna živo zaigrana in zapeta makedonska ljudska pesem.

Teden, preživet na ekskurziji po Makedoniji, nas je navdušil in nam približal makedonsko kulturo, tradicijo in kulinariko ter nam še poglobil znanje, tako kulturološko, zgodovinsko kot jezikovno, ki smo ga pridobili v okviru lektorata. Teden v Makedoniji nam bo ostal v spominu kot znanja polna nova izkušnja z mnogimi lepimi, nasmejanimi ter nepozabnimi trenutki, druženji in doživetji.

Mojca Marič

IZLET MED POSLEDNJE SLOVENCE V PORABJU

»Bogdaj¹ « nas je pozdravil in prijazno sprejel duhovnik Ferenc Merkli v Gornjem Seniku (*Felsőszőlnök*). Tja smo se namreč 4. letniki enopredmetne slovenistike odpravili 13. aprila 2011 v okviru predmeta Izbirne vsebine iz jezikoslovja pod vodstvom akademikinje zasl. prof. dr. Zinke Zorko. V spremstvu omenjene profesorice in doc. prof. Alenke Valh Lopert smo se v mrzlem in vetrovnem dnevu usedli na avtobus, ki nas je popeljal v slovensko govoreče kraje onkraj slovenske meje, v Porabje.

Pot nas je vodila od štajerske prestolnice skozi Slovenske Gorice v Prekmurje, od tam pa čez mejni prehod Martinje, v vasico imenovano Gornji Senik. V Gornjem Seniku nas je počakala mag. Valerija Perger (svetovalka za slovenski jezik na mednarodnem področju), kaj kmalu pa se nam je pridružil še duhovnik Ferenc Merkli, ki je nekoč služboval v Gornjem Seniku, trenutno pa mašuje v Szombathelyu. Pot nas je vodila v evangeličansko cerkev, kjer nam je župnik pripovedoval o zgodovini vere v Porabju, preveril tudi naše znanje o veri, ogledali pa smo si tudi »štacije«, ki so zapisane v stari slovenščini (npr. posztojaliscse, Jezusi na rame krizs denejo), vendar z madžarskim

črkopisom. Vso znanje se prične že v osnovni šoli in tja nas je vodila pot naprej, kjer nas je ravnateljica Ildika Trajber Donče sprejela v majhni sobi, kateri pravijo telovadnica, po videzu pa na telovadnico spominja le nekaj opreme. Tako smo se seznanili s težkimi razmerami, ki spremljajo omenjeno narodnostno šolo v Gornjem Seniku. 59 učencev, ki se je odločilo, da se bo poleg madžarščine učilo tudi slovenščino, tako vsak teden poslušajo in se učijo slovenščine 5 ur od 1. razreda naprej. Poleg tega so te majhne šole primorane, da najemajo kredite pri bankah, da lahko učencem zagotovijo toploto, svetlobo, mize, učiteljem plače. Kot dvojezična šola tako dobijo nekaj sredstev iz Slovenije in z raznimi ugodnostmi (zastonj učbeniki, zastonj prevoz v šolo, izleti po Sloveniji, jezikovne počitnice na slovenski obali, smučanje na Rogli ...) skušajo starše prepričati, da se odločijo, da svojega otroka vpišejo na dvojezično šolo v Gornji Senik. Na velik problem pa nas je opozorila Pergerjeva, ki se ravno v teh dneh ukvarja z vprašanjem narodnostnih manjšin na Madžarskem. Vlada skuša namreč spremeniti ustavo in tako bodo marsikatere pravice zmanjšane in odvzete. Manjšin ne

¹Bogdaj: pozdravljeni

²Štacije: postaje pri križni poti

bo več, ostale bodo skupnosti kot del madžarskega naroda in s tem bo vseh 13 manjšin dobilo madžarsko narodnost. V Gornjem Seniku pa stoji tudi spominska hiša duhovnika Janoša Kūharja. Naše radovedne oči so si tako ogledale spalnico, delovno sobo ... Videli smo tudi kar nekaj starih knjig, s pomočjo katerih je duhovnik opravljal svoje liturgično delo.

Pot nas je vodila v središče Porabja, v Monošter (Szentgotthárd). Najprej smo vstopili v cistercijansko cerkev. O zgodovini Monoštra in cerkve nam je spregovorila Marjana Sukič, urednica časopisa Porabje. Cerkev je v celoti madžarska, tudi molitveniki, medtem ko so molitveniki in napisi v Gornjem Seniku bili v slovenščini in madžarščini. Sledilo je kosilo v Hotelu Lipa, ki je hkrati Slovenski kulturni in informativni center. Kulture smo se naužili ob komičnem skeču, ki sta nam ga predstavili Klara in Marjana oz. Duo Fodor. Smešna prigoda v narečju nas je dodobra nasmejala: tiste, ki smo razumeli skorajda vsako besedo pa tudi tiste, ki so se morali za razumevanje nekoliko potruditi. Pozdravil nas je tudi Jože Hirnök in nam predstavil Zvezo Slovencev na Madžarskem.

Le-ti so zelo kulturno bogati, poleg gledališča imajo tudi radio, časopis ... Prijetno presenečenje pa je bil igralec Miki Roš (film »Oča«), ki nas je pozdravil in z nami spregovoril nekaj besed.

Naša zadnja postaja v Porabju je bila OŠ Števanovci (Apátistvánfalva). Tukaj smo se lahko srečali z osnovnošolci, ki so nas pozdravili v slovenskem jeziku, pozdravila pa nas je tudi ravnateljica Agica Holecz in učitelj slovenščine na predmetni stopnji. Vstopili smo v majhne razrede, ki pa so izredno umetniško obarvani. Tako smo lahko videli lončarske izdelke, risbe ... Oprema v učilnicah je zelo skromna, 4 ali 5 mizic, nekaj stolčkov, tabla, ki spominja na čas 60. letih 20. stoletja ... Prijetno nas je edino presenetila interaktivna tabla. Kljub pozdravu učencev v slovenščini pa smo v pogovoru med samimi učenci slišali le madžarske besede, madžarski so tudi urniki, jedrna besedila plakatov, slovenski so le nekateri posamezni glavni naslovi. Sprehodili pa smo se tudi po pokopališču in videli še kakšen napis v slovenskem jeziku npr. eti pocsivajo, naj pocsivajo vu meri bozsem.

Prijeten dan poln novih odkritij pa bi zaključila z besedami pokojnega duhovnika Januša Kūharja: **SLOVENCIMO BILIM, SLOVENCIMO IN NAJSLOVENCIMOSTANEMO!**

Klavdija Hozjan

Vlado Kreslin

Prevedla/przekład: *Aleksandra Koteczek***Namesto koga roža cveti**

Kakšno noč, ko pri štorcljah prespim
pod visečo meglo
tiho, sam, med njimi stojim
le noge nad vodo.

Ko pa žarek pregrize temo,
prebudimo se iz sanj,
močvirje novih želja
bo odletelo v nebo.

Namesto koga roža cveti,
namesto koga sem jaz,
katera koža najbolj diši,
čigava pesem rabi moj glas?

Če pa trava nad mojo zemljo
bo pognala kak cvet,
enim tiho kapljo v oko,
drugim dal bo med.

Namesto koga roža cveti,
namesto koga sem jaz,
katera koža najbolj diši,
čigava pesem rabi moj glas?

Na czyim miejscu kwitnie kwiat

Jaka noc, gdy przy bocianach śpię
pod wiszącą mgłą
cicho, sam, między nimi stoję
tylko nogi nad wodą.

A kiedy promień przełamie ciemność,
zbudzimy się ze snu,
a bagno nowych pragnień
odleci do nieba.

Na czyim miejscu kwitnie kwiat,
na czyim miejscu jestem ja,
która skóra najpiękniej pachnie,
czyją pieśń śpiewa mój głos?

Na czyim miejscu kwitnie kwiat,
na czyim miejscu jestem ja,
która skóra najpiękniej pachnie,
czyją pieśń śpiewa mój głos?

Na czyim miejscu kwitnie kwiat,
na czyim miejscu jestem ja,
która skóra najpiękniej pachnie,
czyją pieśń śpiewa mój głos?

Mali bogovi

Mali bogovi so vse manjši !
 Delajo se, da verjamejo v boga.
 Mali bogovi govorijo glasno,
 da bi se jih slišalo do neba.

Dogaja se, da včasih
 še najbolj vernim se zamešajo sledi,
 mali bogovi jim obljublajo
 nove perspektive,
 edine prave poti.

Napihnjeni se odbijajo
 visoko v nebesa.
 Zaradi pritiska
 si mašijo ušesa.
 Z dolgimi prsti
 in majhnimi očmi
 mali bogovi
 vidijo le, kar se jim zdi.

Mali bogovi so vse manjši !
 Delajo se, da verjamejo v boga.
 Mali bogovi govorijo glasno,
 da bi se jih slišalo do neba.

Na skrivaj preklinjajo
 In šimfajo svetnike,
 v svetih knjigah retuširajo slike,
 lastnim vernikom spotikajo noge;
 mali bogovi
 odpuščajo le, kadar se sme.

Mali bogowie

Mali bogowie są jeszcze mniejsi!
 Udają, że wierzą w boga.
 Mali bogowie mówią głośno,
 żeby ich było słychać do nieba.

Zdarza się, że czasem
 nawet najbardziej wierni są zbici z tropu,
 mali bogowie obiecują im
 nowe perspektywy,
 jedyne właściwe drogi.

Nadęci odbijają się
 wysoko w niebo.
 Z powodu ciśnienia
 Zatykają sobie uszy.
 Z długimi palcami
 i małymi oczami
 mali bogowie
 widzą jedynie to, co im się wydaje.

Mali bogowie są jeszcze mniejsi!
 Udają, że wierzą w boga.
 Mali bogowie mówią głośno,
 żeby ich było słychać do nieba.

Skrycie przeklinają
 i czepiają się świętych,
 retuszują ilustracje w świętych księgach,
 własnym wyznawcom podkładają nogę;
 mali bogowie
 odpuszczają tylko, kiedy można.

Od višine se zvrtili

Nikdar več, oh saj ne more biti res!
Nikdar več, oh, saj ne more biti res,
krila so se mi stopila od strahu.
Nikoli več ne poletim na njih
in nikdar ne izvem,
da so samo papir -
zmaji,
ki že tol'ko let visijo nad menoj.

Saj že mama govorila je,
da z višine se ne vidi ki že tol'ko let
smejijo se s teboj.

Od višine se zvrtili!
Skrj me v svojo dlan,
svojo mehko dlan, vse,
da nikdar ne izveš,
da so samo papir -
smehljaji,
svojo toplo dlan!
Vzemi me na svojo stran,
skrij me v svojo dlan.
Lahko mi vrneš karto še nocoj,
hočem le,
da me vidijo s teboj.

Od wysokości kręci się w głowie

Nigdy więcej, to nie może być prawda!
Nigdy więcej, to nie może być prawda,
skrzydła stopiły mi się ze strachu.
Nigdy więcej już na nich nie polecę
i nigdy się nie dowiem,
że są tylko papierem -
smoki,
które już tyle lat wiszą nade mną.

Przecież już mama mówiła mi,
że z wysokości nie wszystko się widzi,
i nigdy się nie dowiesz,
że są tylko papierem -
uśmiechy
które już tyle lat śmieją się z tobą.

Od wysokości kręci się w głowie!
Ukryj mnie w swojej dłoni,
swojej miękkiej dłoni,
swojej ciepłej dłoni!
Weź mnie na swoją stronę,
Ukryj mnie w swojej dłoni.
Możesz mi zwrócić bilet jeszcze tej
nocy,
chcę tylko,
żeby mnie widziano z tobą.

CZESŁAW MIŁOSZ - Traktat poetycki

Pesniški traktat

Wstęp

Mowa rodzinna niechaj będzie prosta.

Ażeby każdy, kto usłyszy słowo
Widział jabłonie, rzekę, zakręt drogi,
Tak jak się widzi w letniej błyskawicy.

Nie może jednak mowa być obrazem
I niczym więcej. Wabi ją od wieków
Rozkołysanie rymu, sen, melodia.
Bezbronną mija suchy, ostry świat.

Niejeden pyta dzisiaj co to znaczy
Ten wstyd, jeżeli czyta księgę wierszy,
Jakby do gorszej natury w nim samym
Zwracał się autor w niejasnym zamiarze
Myśl odsuwając i myśl oszukując.

Z przyprawą żartu, błżeństwa, satyry,
Jeszcze się umie podobać poezja.
Jej znakomitość wtedy się docenia.
Ale te walki, gdzie stawką jest życie
Toczy się w prozie. Nie zawsze tak było.

I niewyznany dotychczas jest żal.
Służą, nie trwają, romanse, traktaty.
Bo więcej waży jedna dobra strofa
Niż ciężar wielu pracowitych stronic.

Uvod

Materni jezik naj bo preprost -
že s samo besedo izrečeno
bodo jablane, reka in ovinek ceste
kot v poletni bliskavici se zjasnile.

Pa vendar jezik ni zgolj slika -
že leta ga privlači
rime čar, sen in melodija.
Hladen, krut svet nemočen mineva.

Čemu ta sram?
Se marsikdo vpraša, beroč poezijo.
Kot da bi avtor - obračajoč se
k svoji prirodi - nejasno namero imel
misel pregnati in jo ogoljufati.

Poezijo krasiti s šalami, norčijami,
zbadljivkami in ji tako ugajati ...
Tedaj je nje imenitnost občudovana.
Toda v prozi se šele vrši življenje boj -
nekoč drugače je bilo.

Nep priznanje boli.
Zato ne poslužuj se romanov, traktatov,
saj več je vreden dober verz
kot teža mnogih marljivih strani.

(Prevod: *Nina Ditmajer*)

Uvod

Materinski jezik naj bo kot premica.
Da veš, da vsakdo, kdor sliši besedo
lahko vidi jablane, reke, zavoje cest
kakor da bi jih videl v samem bežnem trenutku.

Kljub temu je govor nemogoč kot slika
in je hkrati mnogo več. Privablja me že od nekdaj,
razgiba me, zanese v rimo, sanje, v napev.
Brez orožja gre skozi ta suh in oster svet.

Marsikdo se danes sprašuje, kakšen je pomen branja,
če je branje knjig res sramota ...
Kot da je hujše od narave same,
se vrača avtor v nejasno, zamegljeno
misel odkrivati, razmikati, jo opehariti.

Začini jo s šalami, norčijami, satiro,
da z njo ugaja, da je lahko všečna.
Potem to svojo odličnost lahko občuduje.
Ampak te svoje borbe, kjer živi,
preliva v prozo. A vselej ni tako ...

Vendar je tega časa vseeno škoda,
čeprav postreže, navsezadnje, z romancami, razpravami.
A vseeno več pomeni en sam verz,
kot trud in teža ene same popisane strani.

(Prevod: *Tonja Jelen*)

ЃОРЃИ КРСТЕВСКИ:
ПОСИЛНИ ОД СЕ

Одамна не сум посакал,
да ти кренам слушалка,
да ти кажам збор или два
и една вистина.
Уште си ми најмила.
Во мене тајно скриена,
за мене знам несудена,
а сепак моја судбина.
Не сум спомнал за тебе,
тажни ми се песните,
а носам жар во очиве,
и ти чувам место крај мене.
Уште си ми најмила,
во мене тајно скриена
и уште шепотам без глас
дека верувам во нас.

(реф.)

Знам, се ќе помине,
и далечни ќе сме
ќе останеме
двајца што се сакале.
Од време на време
на мене сети се
и не заборавај
дека сме посилни од се.

Gorgi Krstevski:
Najmočnejše od vsega

Že zdavnaj si nisem želel,
da te pokličem,
da ti povem besedo dve
in eno resnico.
Še vedno si mi najdražja.
V meni skrivnostno skrita,
za mene vem, nesojena,
a vseeno moja usoda.
Nisem spregovoril tebi,
žalostne so moje pesmi,
a imam sijaj v očeh,
ti čuvam mesto ob meni.
Še vedno si mi najdražja,
v meni skrivnostno skrita
in šepetam brez glasu,
da verjamem v naju.

(Ref.)

Vem, vse bo minilo,
oddaljena bova,
da ostaneva
dva, ki sta se imela rada.
Od časa do časa
na mene spomni se
in ne pozabi,
da sva močnejša od vsega.

(Prevod: *Mateja Čuk*)

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Študentski svet

Slavistično društvo
Maribor

LITERA

Literina **Knjigarna**
med knjigami

